

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Vakavien rikosten sovittelun kokeilu - vankien kokemuksia valmennusryhmästä

Hyvärinen, Oona & Jaalivaara, Reetta

2015 Laurea Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

Vakavien rikosten sovittelun kokeilu - vankien kokemuksia valmennusryhmästä

Hyvärinen Oona & Jaalivaara Reetta
Rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2015

Hyvärinen Oona & Jaalivaara Reetta

Vakavien rikosten sovittelun kokeilu - vankien kokemuksia valmennusryhmästä

Vuosi 2015 Sivumäärä 56

Vakavien rikosten sovittelun kokeilu on Kriminaalihuollon tukisäätiön hanke, jonka tarkoituksena on selvittää sovittelun mahdollisuudet ja hyödyt vakavissa rikoksissa. Vakavalla rikoksella tarkoitetaan tässä hankkeessa pääasiassa henkirikosta tai sen yritystä, törkeää pahoinpitelyä tai ryöstöä. Hankkeeseen kuuluu sovitteluun motivoivan valmennusryhmän pilotointi, joka järjestetään rikosentekijöille vankilassa. Opinnäytetyössä tutkittiin valmennusryhmään osallistuneiden kokemuksia ryhmän sisällöstä ja käytännön toteutuksesta. Lisäksi selvitettiin ryhmän vaikutuksia osallistujien ajatuksiin sekä kehitysideoita valmennusryhmälle. Työn teoreettisena viitekehysenä on restoratiivinen oikeus ja sovittelu, väkivaltarikolliset sekä ohjelmatyö ja ryhmätyöskentely.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Opinnäytetyötä varten haastateltiin kymmentä vankia kahdesta suljetusta vankilasta. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysia käyttäen. Tulokset osoittivat, että kaikki valmennusryhmään osallistuneet kokivat ryhmän hyödyllisenä. Lisäksi ryhmämuotoisuus koettiin toimivaksi toteutustavaksi valmennukselle. Ajatusten muutoksen koettiin useimmiten liittyvän rikoksen seurausten ymmärtämiseen, vastuunottoon ja uhriempatiaan. Kehitysideat olivat yksittäisiä sisällöllisiä asioita koskevia toiveita. Opinnäytetyö tarjoaa tietoa Kriminaalihuollon tukisäätiölle hankkeen onnistumisesta ja kehityskohteista. Rikosseuraamuslaitokselle opinnäytetyön tulokset antavat tietoa restoratiivisen oikeuden käytöstä vankilakontekstissa.

Asiasanat: restoratiivinen oikeus, sovittelu, väkivaltarikolliset, ohjelmatyö, ryhmätyöskentely

Hyvärinen Oona & Jaalivaara Reetta

Mediation of Serious Crime -Project - inmates' experiences of the orientation sessions

Year	2015	Pages	56
------	------	-------	----

The Mediation of Serious Crime -Project is organised by Probation Foundation Finland - a non-governmental organisation providing after-care services. The main purpose of the project is to find out the possibilities and benefits of mediation in cases of serious crime. In this connection serious crime is defined as a homicide, an attempted homicide, an aggravated assault or a robbery. Orientation sessions for the inmates are held before the mediation. The aim of this Bachelor's thesis was to examine the participants' experiences of the content and conduct of the sessions. Also the effects of the sessions on the participants' thoughts were explored. Furthermore, inmates' ideas about improving the sessions were examined. The theoretical framework of this survey consists of restorative justice, mediation, violent offenders, rehabilitation programs and group work.

This thesis was conducted as a qualitative study and the data was collected using theme interview method. Ten inmates were interviewed in two closed prisons. The data was analysed with content analysis. The results show that all participants experienced the sessions as useful. It was also discovered that the orientation is the most functional when carried out as group sessions. The results reveal that the changes in participants' thoughts were generally related to the consequences of the crime, taking responsibility of the crime and empathy towards the victim. Ideas about improving the orientation sessions dealt with the content of the sessions. This thesis provides information about the success and development ideas concerning the project to Probation Foundation Finland. Moreover, the results offer insights to Criminal Sanctions Agency about using restorative justice practices in prison context.

Keywords: restorative justice, mediation, violent offenders, rehabilitation programmes, group work

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Kriminaalihuollon tukisäätiön hanke Vakavien rikosten sovittelun kokeilusta	8
3	Teoreettinen viitekehys	9
3.1	Restoratiivinen oikeus	10
3.2	Restoratiivinen oikeus Suomessa	11
3.3	Restoratiivisen oikeuden käyttö maailmalla	12
3.3.1	Kanada	12
3.3.2	Yhdysvallat	13
3.3.3	Eurooppa	13
3.4	Väkivaltarikolliset ja uusintarikollisuus Suomessa	15
3.5	Ohjelmatyö rikosseuraamusalalla	17
3.6	Ryhmätyöskentely rikoksenteijöiden kanssa	18
3.7	Uhrin asema ja tarpeet	20
4	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset	20
5	Opinnäytetyön toteutus	21
5.1	Tutkimusmenetelmä	22
5.2	Aineiston keruu ja kohderyhmä	22
5.3	Aineiston analyysi	23
5.4	Luotettavuus ja eettisyys	24
6	Opinnäytetyön tulokset	27
6.1	Kokemukset valmennusryhmästä	28
6.1.1	Kokemukset valmennusryhmän sisällöstä	28
6.1.2	Kokemukset valmennusryhmän käytännön toteutuksesta	32
6.2	Kokemukset ajatusten muutoksesta	33
6.3	Kehitysideat valmennusryhmälle	35
6.4	Naisten ja miesten välisten vastausten erot	36
7	Johtopäätökset	36
7.1	Kokemukset valmennusryhmästä	36
7.2	Kokemukset ajatusten muutoksesta	38
7.3	Kehitysideat	39
7.4	Taustatiedot	39
8	Pohdinta	40
8.1	Ajatuksia opinnäytetyöprosessista	40
8.2	Luotettavuuden ja eettisyyden pohdinta	41
8.3	Ammatillinen pohdinta	42
8.4	Kehitysideat ja jatkotutkimusehdotukset	44
	Lähteet	46

Kuviot	51
Liitteet.....	52

1 Johdanto

Opinnäytetyössä tarkasteltiin Kriminaalihuollon tukisäätiön Vakavien rikosten sovittelun kokeilu-hanketta. Hanke pohjautuu restoratiivisen oikeuden periaatteisiin ja sen tarkoituksena on selvittää vakavien rikosten sovittelun mahdollisuuksia ja hyötyjä Suomessa (Kriminaalihuollon tukisäätiö A). Restoratiivinen oikeus on yksi lähestymistapa kriminaalipolitiikkaan. Restoratiivista oikeutta voidaan kutsua myös korjaavaksi oikeudeksi, sillä se pyrkii ikään kuin korjaamaan osapuolten välisen konfliktin. Rikosoikeudellisesti sen näkyvin muoto on rikos- ja riita-asioiden sovittelu, jossa asianosaiset pyrkivät keskustelun avulla saavuttamaan molempia tyydyttävän ratkaisun. Restoratiivinen lähestymistapa sijoittuukin kriminaalipolitiikan kentässä rankaisukeisten ja kuntoutuspainotteisten ideologioiden välimaastoon. (Elonheimo 2004, 179-180.)

Hanke tähtää rikoksen osapuolten kohtaamiseen. Sen yhtenä osa-alueena on tähän kohtaamiseen valmentavan ryhmän pilotointi, jonka tarkasteluun opinnäytetyö keskittyi. Valmennusryhmä järjestetään vakaviin rikoksiin syyllistyneille ja se toteutetaan vankilassa tuomion antamisen jälkeen. Muun muassa Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Iso-Britanniassa on järjestetty vastaavanlaisia ryhmiä ja niiden vaikuttavuudesta on saatu kannustavia tuloksia (mm. Gaboury & Sedelmaier & Monahan & Monahan 2008; Kaurala 2012; Feasey & Williams 2009). Tästä syystä oli mielekästä keskittyä juuri valmennusryhmän rooliin hankkeessa. Tarkoituksena oli tuottaa tietoa Kriminaalihuollon tukisäätiölle ryhmän toimivuudesta sekä sen mahdollisista kehityskohteista kuvaamalla osallistuneiden vankien kokemuksia.

Restoratiivinen oikeus on aiheena hyvin ajankohtainen ja se tuo uutta, inhimillistä näkökulmaa suomalaiseen kriminaalipolitiikkaan. Sen käyttöä ja hyötyjä on tutkittu runsaasti, mutta ideologian vakiinnuttamiseksi tarvitaan vielä lisää tutkimusta. Opinnäytetyössä tarkasteltava hanke on Suomessa ensimmäinen kokeilu restoratiivisen oikeuden käytöstä vakavissa rikoksissa ja siksi tutkittavana aiheena erittäin mielenkiintoinen. Konkreettisten kokemusten kerääminen on siten äärimmäisen arvokasta niin hankkeen kehittämisen kannalta kuin valmennusryhmätöidensä vakiinnuttamisenkin edesauttamiseksi. Ajankohtaisuuden ja asian tutkimisen tärkeyden lisäksi aiheen valintaan vaikutti vahvasti myös oma kiinnostus restoratiivisen oikeuden käytön mahdollisuuksiin.

2 Kriminaalihuollon tukisäätiön hanke Vakavien rikosten sovittelun kokeilu

Opinnäytetyö tarkasteli Kriminaalihuollon tukisäätiön Vakavien rikosten sovittelun kokeilu -hanketta. Kriminaalihuollon tukisäätiö on valtakunnallinen asiantuntija ja palveluntuottaja, jonka tarkoituksena on kehittää ja tukea kriminaalihuoltotyötä sekä alan järjestö- ja vapaaehtoistyötä (Kriminaalihuollon tukisäätiö B). Tarkoituksena on vähentää uusintarikollisuutta ja sen haittoja kehittämällä kuntouttavaa jälkihuoltojärjestelmää, joka perustuu sektorirajat ylittävään yhteistyöhön. Näin turvataan kuntoutusjatkumo rikosseuraamuksesta vapauteen. Tavoitteena on siis kuntoutuspainotteisen kriminaalipolitiikan edistäminen ja asiakkaiden tarpeita paremmin vastaava jälkihuoltojärjestelmä. Myös uusien ja vaikuttavien tuki- ja kuntoutuspalveluiden kehittäminen sekä alan verkoston laajentaminen ja vahvistaminen kuuluvat säätiön päämääriin. (Kriminaalihuollon tukisäätiö C.)

Kriminaalihuollon tukisäätiön tehtävänä on edistää rangaistuksesta vapautuvien ja heidän läheistensä selviytymistä ja elämänhallintaa, sekä asemaa yhteiskunnassa. Säätiön toimintaa ohjaavat arvot, jotka korostavat turvallisuutta ja asiakaslähtöisyyttä. Moniammatillinen toiminta perustuu tietoon, koulutukseen ja kokemukseen, ja sillä edistetään niin yksilön kuin yhteiskunnan hyvinvointia. Kaikessa toiminnassa näkyy ihmisarvon kunnioittaminen ja usko muutokseen. (Kriminaalihuollon tukisäätiö D.) Säätiön palveluita ovat muun muassa asumispalveluohjaus ja tukiasumispalvelut, kriminaaliasiamiestoiminta sekä nettiportaali Portti vapauteen (Kriminaalihuollon tukisäätiö E). Palveluita pyritään kehittämään jatkuvasti erilaisten hankkeiden avulla, kuten Vakavien rikosten sovittelun kokeilu, johon tämä opinnäytetyö keskittyi (Kriminaalihuollon tukisäätiö F). Hanke lähti liikkeelle Oikeusministeriön sekä Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön edustajien aloitteesta ja sen toteuttamista tarjottiin Kriminaalihuollon tukisäätiölle vuonna 2011 (Kriminaalihuollon tukisäätiö A). Hanke on nelivuotinen ja sen toiminta alkoi keväällä 2013 (Kriminaalihuollon tukisäätiö G).

Vakavien rikosten sovittelun kokeilu -hankkeen päätavoitteena on vakaviin rikoksiin syyllistyneiden, heidän uhriensa, ja uhrien omaisten sovittelun tarpeiden, hyötyjen ja mahdollisuuksien selvittäminen. Tässä hankkeessa vakava rikos tarkoittaa pääasiassa henkirikosta tai sen yritystä, törkeää pahoinpitelyä tai ryöstöä. (Kriminaalihuollon tukisäätiö A.) Tarkoituksena on vakavien rikosten sovittelumallin kokeilu ja kehittäminen vankiloissa (Helimo 2014a). Hankkeen osatavoitteina on muun muassa toimintaympäristön luominen sekä sovitteluun liittyvien toimintamallien arviointi ja vakiinnuttaminen (Kriminaalihuollon tukisäätiö G).

Hankkeen tärkeimpänä tavoitteena on siis uhrin ja tekijän kohtaaminen eli sovittelu. Tätä tavoitetta tukevana osatavoitteena on vankien valmennusryhmän pilotointi, johon tämä opinnäytetyö keskittyi. Valmennusryhmän tavoitteena on motivoida ja rohkaista väkivaltarikoksen teh-

neitä aloittamaan oma sovitteluprosessinsa, mutta he voivat myös hyötyä ryhmästä muilla tavoin, sillä ryhmässä käsitellään rikosta ja pohditaan millaisia seurauksia siitä on aiheutunut. (Konttila 2014a.) Ryhmätoiminnan taustalla on kognitiivis-behavioraalinen lähestymistapa ja siinä hyödynnetään myös vertaistukea sekä kokemusasiantuntijuutta (Konttila 2014b).

Sovittelun valmennusryhmään valitaan vain vakavista rikoksista tuomittuja vankeja, ja jokainen osallistumaan halukas vanki haastatellaan ennen ryhmän alkamista. Käytännössä valmennusryhmä kestää yhteensä 10 istuntoa, joissa käsitellään aiheeseen liittyviä teemoja. Opinnäytetyötä varten saatiin yhden valmennusryhmän karkea ohjelmarunko, jossa näkyy, mitä teemoja milläkin kerralla käsitellään. Ryhmässä käsitellään restoratiivisen oikeuden perusteita, rikosta ja sen seurauksia sekä pohditaan vastuunkantamista ja anteeksipyyntöä. Yksi istunto keskittyy kokonaan sovitteluprosessin läpikäymiseen, ja silloin ryhmässä on mukana myös tämän prosessin jo läpikäyneitä kokemusasiantuntijoita. Uhrien kokemukset ja tarpeet ovat isona teemana läpi valmennusryhmän, ja ryhmässä vierailee myös sijaisuhri. Hän kertoo omista kokemuksistaan ja rikoksen aiheuttamista seurauksista. Viimeinen teema keskittyy tulevaisuuteen, ja siinä käsitellään suhtautumista rikoksettomaan elämäntapaan ja sen mahdollisiin haasteisiin. (Helimo 2014a.)

Ryhmään osallistuvilta kerätään palautetta jokaisen istunnon jälkeen. Lisäksi heidän ajatuksiinsa ja asenteitaan, esimerkiksi uhrیتietoisuudesta ja vastuunotosta, pyritään selvittämään 35 - osaisen Crime-pics kyselylomakkeen avulla, jonka jokainen ryhmänjäsen täyttää ennen ryhmän alkamista, sekä viimeisen istunnon jälkeen. Crime-pics on kaksiosainen lomake, joista ensimmäinen osio selvittää muun muassa tekijän suhtautumista rikosten tekemiseen, ja toinen osio taas millaisia ongelmia tekijä kokee elämässään olevan. Vastaukset pisteytetään erillisten taulukoiden avulla ja näin pystytään laskemaan ryhmän vaikutusta vertaamalla ennen ja jälkeen -pisteitä. Kyselylomake on maksullinen, ja se on ostettu ainoastaan hankkeen käyttöön. (Helimo 2014b; M&A Research.) Tästä syystä lomaketta ei voitu liittää opinnäytetyöhön. Edellä mainittujen lisäksi valmennusryhmää ei muuten tutkita, joten opinnäytetyön rajaaminen sen tutkimiseen koettiin tärkeäksi myös hankkeen työntekijöiden puolelta.

3 Teoreettinen viitekehys

Opinnäytetyön keskeisinä käsitteinä ovat restoratiivinen oikeus, sovittelu, väkivaltarikolliset, ohjelmatyö sekä ryhmätyöskentely. Opinnäytetyön pääasiallisena teoreettisena viitekehysenä on restoratiivinen oikeus, jonka periaatteisiin myös koko tarkasteltava hanke pohjautuu. Olenaisena osana restoratiivista oikeutta on sovittelu, joten sen teoriaan tutustuminen on opinnäytetyön kannalta erityisen tärkeää. Hankkeen kohderyhmänä ovat ainoastaan väkivaltarikolliset, joten teoriassa perehdytään myös väkivaltarikollisuuden erityispiirteisiin sekä siihen liit-

tyvään uusintarikollisuuteen. Koska opinnäytetyön tarkoituksena on kerätä kokemuksia hankkeen ryhmätoiminnan kokemuksista, avataan teoriaa myös ryhmämuotoisen työskentelyn käytöstä, sekä sen hyödyistä erityisesti vankien kanssa työskennellessä.

3.1 Restoratiivinen oikeus

Restoratiivisen oikeuden useimmin käytetty suomennos on korjaava oikeus (Elonheimo 2004, 180). Restoratiivisen oikeuden tarkoituksena on ratkaista ja korjata rikoksesta aiheutuneita haittoja niin uhrille, rikoksentekijälle kuin yhteiskunnallekin. Toisin kuin perinteisessä rikosoikeusjärjestelmässä, restoratiivisen oikeuden lähtökohtana ei ole ainoastaan vain rikoksentekijä, vaan siinä otetaan aina huomioon myös rikoksen uhrin tarpeet. (Liebmann 2007, 25-26.) Restoratiivisen oikeuden käytännöt ja kokeilut ovat luoneet uudenlaista ajattelua rikosoikeuteen, mutta sen kokonaisvaltainen filosofian käyttöönotto vaatii vielä tutkimusta ja täsmentämistä (Braithwaite & Strang 2000, 203). Yksi restoratiivisen oikeuden tunnetuimmista muodoista on rikoksentekijän ja uhrin välinen sovittelu (Liebmann 2007, 73).

Pranis'n (2007) mukaan restoratiivista oikeutta käytetään hyvin monipuolisesti erilaisissa yhteyksissä, ja usein vaihtelevin käytäntein, mutta sen teorian ja toiminnan takaa löytyvät selkeät, yhdistävät arvot. Nämä arvot on jaettu erikseen yksilöä ja menetelmää koskeviksi. Menetelmään liittyvät arvot vahvistavat ja kannustavat osapuolia kohti yksilöllisten arvojen toteuttamista. Korjaavaa menetelmää kuvaavat muun muassa kunnioitus, mukaanotto, vastuun tunto, arvokkuus, nöyryys ja vahingon korvaaminen. Yksilölliset arvot kuvastavat ominaisuuksia, joiden avulla yksilö voi tuoda esille parhaat puolensa. Näitä arvoja ovat rehellisyys, vastuunotto, myötätunto ja kärsivällisyys. Kummankin osa-alueen arvot ovat merkittäviä restoratiivisen oikeuden tunnuspiirteitä sekä edellytyksiä muutokselle ja korjaamiselle. (Pranis 2007, 59-64.)

Korjaavan oikeuden peruseriaatteena on dialogi, jossa osapuolet voivat puhua toisilleen rehellisesti, ja kuunnella toisiaan. Tällainen vapaa ja kunnioittava keskustelu edistää uhrin emotionaalista toipumista ja tekijän moraalista oppimista. (Elonheimo 2004, 182.) Mahdollisuus päästä purkamaan rikollisesta teosta johtuvia traumaattisia kokemuksia on uhrille usein vähintäänkin yhtä tärkeä kuin aineellisen korvauksen saaminen. Tekijän kohtaaminen turvallisessa ympäristössä ja mahdollisuus saada vastauksia kysymyksiin, joihin vain rikoksentekijä osaa vastata, voi parantaa uhrin tunnetta omasta autonomiastaan ja elämänhallinnastaan. Mahdollisuus ilmaista tunteita ja saada rikokselle kasvot, auttaa uhria pääsemään yli tapahtuneesta ja näin ollen vähentää myös kostonhalua. (Elonheimo 2004, 180-182; Liebmann 2007, 28.)

Restoratiivinen menettely ehkäisee vastuun neutralointia, sillä teon vaikutuksia on vaikeampi vähätellä, kun kohtaa uhrin ja kuulee hänen kokemuksiaan (Elonheimo 2004, 181). Restoratiivinen oikeus painottaakin rikoksenteikijän aktiivista vastuunottoa vahinkojen korjaamiseksi, nykyisen rikosoikeusjärjestelmän passiivisen vastuunoton sijaan. Passiivisuudella tarkoitetaan sitä, että nykyisessä järjestelmässä rikoksenteikijä suorittaa tuomionsa istumalla sen alta pois, kun taas aktiivinen vastuunotto vaatii tekijän omaa panostusta. (Walgrave 2007, 569.) Se, että tekijä kohtaa ja ymmärtää teosta aiheutuneen vahingon, voi vähentää riskiä toimia samalla tavoin uudestaan. Tämä puolestaan vaikuttaa uusintarikollisuuteen vähentävästi. Tulee kuitenkin muistaa, että rikoksenteikijöillä on paljon muitakin ongelmia, kuten päihdeongelma, jotka voivat ylläpitää rikollista käyttäytymistä. Restoratiivisen oikeuden käytön tuleekin kulkea käsi kädessä muun kuntoutuksen kanssa. Kuitenkin esimerkiksi uhrin tapaamisen herättämät tunteet voivat motivoida myös päihdeongelman hoitoon. (Liebmann 2007, 27.)

3.2 Restoratiivinen oikeus Suomessa

Suomessa restoratiivinen oikeus näyttäytyy lähinnä sovittelutoimintana (Elonheimo 2004, 179). Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta määrittelee sovittelun tarkoittavan maksutonta palvelua, joka tarjoaa rikoksen osapuolille mahdollisuuden kohdata toisensa ja käsitellä rikosta (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1015/2005 1§). Sovittelun tarkoituksena on käsitellä uhrille rikoksesta aiheutuneita haittoja ja mahdollistaa rikoksenteikijän vastuunotto teostaan. Sovittelu voidaan järjestää ainoastaan sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat siihen vapaaehtoisesti suostuneet. (Iivari 2007, 15.) Sovittelu tapahtuu aina ulkopuolisen ja puolueettoman sovittelijan läsnä ollessa. Sovittelijan tehtävänä on kuitenkin vain ohjata ja auttaa osapuolia käsittelemään tapahtunutta, ei tehdä ratkaisuja heidän puolestaan. (Flinck 2013, 12-13.)

Suomessa aloitteen sovittelulle voivat tehdä rikoksen osapuolet, huoltaja tai edunvalvoja, poliisi, syyttäjä tai muu viranomainen, ja sovittelun käytön mahdollisuus harkitaan aina tapauskohtaisesti (Flinck 2013, 12). Sovittelussa ei ratkaista rikosoikeudellista syyllisyyttä tai rangaistusseuraamusta, mutta se voi vaikuttaa rikosprosessin käsittelyyn. Syyttäjä ja tuomioistuimien arvioivat mahdollisen sovinnon merkityksen aina tapauskohtaisesti. (Iivari 2007, 24.) Suomessa on lähinnä soviteltu omaisuus-, vahingonteko- ja pahoinpitelyrikoksia (Kaurala 2012, 3).

Sovittelun periaatteena on, että rikosta ei nähdä vain lakien rikkomisena, vaan yksityisten ihmisten oikeuksien loukkaamisena (Iivari 2007, 22). Sovittelun osapuolina ovat aina henkilöt, joihin rikos on suoraan vaikuttanut (Fellegi 2010, 50). Rikosseuraamusjärjestelmä kiinnittää huomion rikolliseen tekoon ja rangaistukseen, eivätkä rikoksen osapuolet tule järjestelmässä kuulluiksi. Sovittelutoiminta painottaakin nimenomaan osapuolten omia tarpeita ja osallisuutta

prosessissa. Osapuolten mahdollisuus vaikuttaa itse ratkaisuihin luo kokemuksen oikeudenmukaisuudesta ja vahvistaa halua sitoutua tehtyihin sopimuksiin. (Flinck 2013, 21-22.)

Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksen mukaan sovittelua tulisi tarjota osapuolille rikosprosessin kaikissa vaiheissa (Kaurala 2012b). Varsinkin vakavissa rikoksissa sovittelu ennen oikeudenkäyntiä on usein liian aikaista, sillä rikoksen aiheuttamat traumat ovat tuoreita ja tunteet niin voimakkaita, ettei tekoon liittyviä asioita ole vielä mahdollista käsitellä rakentavasti. Uhrin voivat tällöin myös pelätä sovittelun vaikuttavan tuomioon. (Kaurala 2012, 4-5.) Jälkisovittelu tapahtuu aina tuomion antamisen jälkeen, eikä se vaikuta tuomion pituuteen. Sen ideana ei ole teon sopiminen, vaan ennemminkin trauman purkaminen ja mahdollisuus käsitellä rikosta turvallisissa olosuhteissa puolueettoman sovittelijan kanssa. (Kriminaalihuollon tukisäätiö H.)

Ennen Kriminaalihuollon tukisäätiön hanketta sovittelua vakavissa rikoksissa ei ole Suomessa toteutettu. Muualla maailmassa on saatu kannustavia tuloksia sovittelutoiminnasta vakavissa rikoksissa, ja sitä on käytetty myös tuomion langettamisen jälkeen. Tämä on innostanut kokeilemaan vastaavaa myös Suomessa. (Kaurala 2012b.)

3.3 Restoratiivisen oikeuden käyttö maailmalla

Monissa kulttuureissa ympäri maailman restoratiivisen oikeuden menetelmillä on konfliktien ratkaisemisessa pitkä historia, jopa pidempi kuin tällä hetkellä vallitsevalla rankaisukeskeisellä ideologialla (Liebmann 2007, 37). Viime aikoina restoratiivinen oikeus on maailmanlaajuisesti noussut hyväksi havaituksi vaihtoehdoksi perinteisen rankaisukeskeisen rikosoikeuden rinnalle (Walgrave 2010, 29). Pisimmälle kehittyneet restoratiivisen oikeuden käytännöt löytyvät Pohjois-Amerikasta, Oseaniasta ja Euroopasta, mutta myös Afrikassa, Aasiassa ja Lätinalais-Amerikassa on näkyvissä restoratiivisen oikeuden muotoja (Liebmann 2007, 279). Opinnäytetyön kannalta on oleellista keskittyä tarkastelemaan vain ensimmäisenä mainittuja, niin kutsutun modernin restoratiivisen oikeuden alueita.

3.3.1 Kanada

Ensimmäiset modernin restoratiivisen oikeuden esimerkit ovat syntyneet Kanadassa (Liebmann 2007, 259). Restoratiivisen oikeuden ohjelmia tarjotaan oikeusprosessin eri vaiheissa, myös tuomion antamisen jälkeen (Restorative Justice in Canada 2011, 5). Vakavia rikoksia on sovitteltu vuodesta 1989 lähtien, ja sovittelua on tarjolla maan kaikissa vankiloissa (Kaurala 2012b).

Opinnäytetyön tarkoituksen kannalta on merkityksellistä perehtyä Montrealissa toteutettuun restoratiiviseen ryhmäohjelmaan, jossa pitkien tuomioiden aikana uhrin ja rikoksentekijät tapavat toisiaan. Uhrit eivät ole kyseisten tekijöiden uhreja, mutta ryhmä koostuu samantyyppisten rikosten osapuolista. Ohjelma on osapuolille vapaaehtoinen, mutta se edellyttää rikoksentekijältä tietoisuutta ja vastuunottoa aiheuttamastaan vahingosta. Sekä uhreja että tekijöitä tavataan erikseen ennen varsinaisia istuntoja. Ohjelman hyötynä on ollut muun muassa se, että uhrin ovat päässeet kertomaan kokemuksistaan, ja vastavuoroisesti saaneet kuulla tekijöitä. Rikoksentekijät ovat päässeet käsittelemään tekojaan, sekä kuulemaan rikosten vaikutuksista uhrien elämään. (Kaurala 2012, 8-9.)

3.3.2 Yhdysvallat

Yhdysvallat on yksi ensimmäisistä maista, joissa sovittelua on järjestetty (Liebmann 2007, 260). Vakavien rikosten sovittelu on ollut toiminnassa 1990-luvulta asti. Vuonna 2012 vakavien rikosten sovittelu oli mahdollista 25 osavaltiossa. (Kaurala 2012, 12.) Yhdysvalloissa sovittelu lähtee aina käyntiin uhrin aloitteesta (Kaurala 2012b). Vuonna 1993 Texasissa alkanut Victim Offender Mediation/Dialogue- ohjelma (VOM/D-ohjelma) on Yhdysvaltojen vanhin sovittelun ohjelma, ja se on tarkoitettu väkivaltarikosten uhreille. Tekijän osallistuminen ohjelmaan edellyttää sitä, että hän myöntää syyllisyytensä sekä ottaa vastuuta teostaan. (Texas Department of Criminal Justice.) VOM/D ohjelman päätarkoituksena on tukea väkivaltarikosten uhrien toipumisprosessia (Liebmann 2007, 228).

Yhdysvalloissa toimii myös The Victim Impact: Listen and Learn - ryhmäohjelma, jonka tarkoitus on hyvin samanlainen Vakavien rikosten sovittelun kokeilun valmennusryhmätoiminnan kanssa. Ohjelmaa järjestää Victims' voices heard -järjestö, ja se tähtää väkivaltarikollisten uhrin tietoisuuden lisäämiseen. Ohjelma on 12 viikkoinen ja myös siinä hyödynnetään samankaltaisten rikosten uhreiksi joutuneiden kokemuksia. Ohjelman tavoitteena on uhriempatian lisääminen keskusteluja ja harjoituksia hyödyntäen. Ohjelman vaikutuksia mitataan tutkimalla osallistujien ajatuksia ennen ja jälkeen ryhmän. (Victims' Voices Heard 2015.) Yhdysvalloissa on tutkittu myös muiden uhrin tietoisuutta lisäävien ohjelmien vaikutuksia, ja niistä on saatu positiivisia tuloksia (mm. Gaboury ym. 2008). Tulokset ovat muun muassa osoittaneet, että ryhmään osallistuneet tunnistavat paremmin uhrille rikoksesta aiheutuneita seurauksia ja he myös ymmärtävät uhrin kärsimyksiä paremmin. (Gaboury ym. 2008).

3.3.3 Eurooppa

Euroopassa restoratiivisen oikeuden käytänteet alkoivat kehittyä 1980 ja -90-luvuilla, jolloin niitä sovellettiin pääasiassa sovitteluun. Useissa maissa käynnistettiin myös erilaisia tutkimus-

projekteja, jotka ovat tuottaneet paljon tulosta restoratiivisen toiminnan laadun parantamiseksi. Vuonna 2008 lähes jokaisessa Euroopan maassa oli jonkinlainen restoratiivista oikeutta koskeva lainsäädäntö. (Kinnunen 2012.)

Sovittelu on eniten käytetty restoratiivisen oikeuden muoto Euroopassa (Fellegi 2010, 50). Suurimmassa osassa maista vakavia rikoksia ei sovittelua, mutta toteutuneet kokeilut ovat tuottaneet arvokasta tietoa (Kinnunen 2012). Esimerkiksi Belgiassa sovittelua käytetään vakavissa rikoksissa ja tapauksissa, joissa tuomio on jo annettu (Kaurala 2012, 11). Belgiassa kaikissa vankiloissa toimii koordinaattori, jonka tavoitteena on istuttaa restoratiivisen oikeuden periaatteita ja ajatuksia vankilakontekstiin (Van Droogenbroeck 2010, 231). Useissa Euroopan maissa on kuitenkin koettu haasteelliseksi löytää sopivia tapauksia vankiloissa tapahtuvaan vakavien rikosten sovitteluun. Yleisempää onkin ollut järjestää esimerkiksi uhriritietoisuutta lisääviä ryhmiä. (Kinnunen 2012.) Tällaisissa ryhmissä voidaan hyödyntää samanlaisten rikosten uhreja (mutta ei itse kyseisten tekijöiden uhreja) ja heidän kertomuksiaan siitä, miten rikos on heihin vaikuttanut ja millaisia kärsimyksiä se on aiheuttanut (Van Ness 2007, 314).

Yksi tunnetuimmista uhriritietoisuutta lisäävistä ryhmäohjelmista on Iso-Britanniasta lähtöisin oleva Sycamore Tree programme (perustettu 1998), joka pohjautuu restoratiivisen oikeuden periaatteisiin. Sycamore Treen tavoitteena on auttaa vankeja ymmärtämään heidän tekojensa vaikutusta uhriin, uhrien omaisiin sekä koko yhteiskuntaan. Ohjelman tarkoituksena on myös rohkaista vankeja hyväksymään oma vastuunsa teoistaan. (Liebmann 2007, 208.) Sycamore Tree ohjelma on nykyään käytössä ympäri maailmaa, yhteensä 34 maassa (Centre For Justice & Reconciliation 2015). Ohjelmaan kuuluu kuusi istuntoa ja yhteensä noin 15 tuntia strukturoitua keskustelua, joiden tarkoituksena on saada rikosentekijät ymmärtämään rikollisen käyttäytymisen laajempia vaikutuksia ja huomiomaan rikosten uhrien kokemuksia. Ohjelman pääasiallisena tarkoituksena on vähentää uusintarikollisuutta. Ohjelmaa pyörittää hyväntekeväisyysjärjestö Prison Fellowshipin vapaaehtoiset työntekijät. (Feasey & Williams 2009, 3.)

Sheffield Hallam yliopisto on tehnyt Sycamore Tree -ohjelman toimivuudesta tutkimuksen, joka on osoittanut ohjelmalla olevan positiivisia vaikutuksia. Ohjelmaan osallistuneet vangit ovat täyttäneet kyselylomakkeen sekä ennen, että jälkeen ohjelman, jotta sen mahdollisia vaikutuksia on voitu mitata. Kyselylomakkeena on käytetty Crime-pics II kyselylomaketta. Sycamore Tree -ohjelmaa arvioitaessa on keskitytty kyselylomakkeen osiin, joissa kysytään asenteista liittyen uhriempatiaan sekä rikolliseen käyttäytymiseen tulevaisuudessa. (Feasey & Williams 2009, 3-4.)

Crime-pics II kyselylomakkeella saadut tulokset ovat osoittaneet tilastollisesti merkittävää positiivista muutosta Sycamore Tree -ohjelmaan osallistuneiden vankien asenteissa. Kyselyyn osallistuneissa oli mukana sekä mies- että naisvankeja, nuoria (alle 21 vuotta) ja aikuisia, sekä

vankeja eri turvallisuusluokituksen vankiloista. Asenteiden muutos oli positiivista sekä uhriempatian, että tulevan rikollisen käyttäytymisen odotusten suhteen. Koska asenteet on mitattu ennen ja jälkeen ohjelmaan osallistumisen, voidaan muutos todeta Sycamore Tree -ohjelman aikaansaamaksi. Ohjelma vaikuttaa siis rikosmyönteisiin asenteisiin, ja siten vähentää uusintarikollisuutta. (Feasey & Williams 2009, 7-13.)

3.4 Väkivaltarikolliset ja uusintarikollisuus Suomessa

Suomen rikollisuustilannetta kuvataan ja arvioidaan Tilastokeskuksen kokoaman Poliisin tietoon tullut rikollisuus - tilaston pohjalta. Tämä tilasto kertoo kuitenkin ainoastaan ilmi tulleesta rikollisuudesta. Rikollisuustilanteen kokonaiskuvan saamiseksi Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos hyödyntää myös valtakunnallisia uhritutkimuksia, jotka mittavat aikuisväestön rikoskokemuksia ja rikosilmoitusalttiuden vaihteluita. Vuonna 2013 viranomaisten tietoon tuli 516 766 rikoslakia ja muita lakeja ja asetuksia vastaan tehtyä rikosta. Edellisvuoteen verrattuna laskua oli 0,6%. Henkeen ja terveyteen kohdistuneita rikoksia (mukaan lukien seksuaalirikokset) viranomaisten tietoon tuli hieman yli 41 000 eli kahdeksan prosenttia kaikista rikoksista. Valtaosan (93%) näistä muodostavat pahoinpitelyrikokset. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2014, 2-4; 9-11.)

Poliisin tietoon tullut rikollisuus nousi tasaisesti 1960-luvulta aina 1990-luvun alkupuolelle, minkä jälkeen kokonaismäärä on vakiintunut. Pahoinpitelyrikosten määrällinen kasvu puolestaan on jatkunut jo pitkään. Kasvun katsotaan johtuvan ainakin osittain rinnalla kasvaneesta alkoholin kulutuksesta. Kuitenkin muutaman viimeisen vuoden aikana on ollut merkkejä pahoinpitelyrikosten kasvun tasaantumisesta. Myös henkirikollisuus on ollut jo useamman vuoden laskussa. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2014, 12-13.)

Vakavien rikosten sovittelun kokeilu -hanke keskittyy ainoastaan väkivaltarikoksen tehneisiin rikosentekijöihin, jotka muodostavatkin Suomen suurimman vankiryhmän. Toukokuussa 2015 kaikista vankeusvangeista 41,2 % oli sellaisia, joiden päärikoksena oli henkirikos tai pahoinpitely. Pelkästään naisvankeusvankien kohdalla prosentuaalinen luku on vielä suurempi, 50,8 %. (Rikosseuraamuslaitos 2015, 11; 16.)

Vankeuslain mukaan ”*Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana.*” (Vankeuslaki 767/2005). Oikeusministeriö on linjannut tulevaisuuskatsauksessaan vuonna 2010, että rikosseuraamusten täytäntöönpanon tulee tapahtua turvallisesti ja rangaistusaikaa tulee hyödyntää mahdollisimman hyvin valmiuksien lisäämiseksi kohti rikoksetonta elämäntapaa. Tällä tavoin voidaan tehokkaasti vai-

kuttaa rikosurien katkaisemiseen ja uusintarikollisuusriskin pienenemiseen. (Rikosseuraamuslaitos 2011, 9.) Vakavien rikosten sovittelun kokeilu -hanke on omalta osaltaan toteuttamassa tätä tavoitetta tehokkaasta rangaistusajasta, ja sitä kautta uusintarikollisuuden vähenemisestä. Tästä syystä opinnäytetyön kannalta on olennaista tarkastella aiheeseen liittyviä tutkimuksia.

Uusintarikollisuustutkimukset ja uusimisriskiä kartoittavat menetelmät pyrkivät arvioimaan rikollista käyttäytymistä ylläpitäviä tekijöitä. Kun pyritään vaikuttamaan uusintarikollisuuteen vähentävästi, keskeisessä asemassa on niiden riskitekijöiden ja ominaisuuksien löytäminen, joiden muuttumiseen voidaan kehittävästi vaikuttaa. (Stoat & Häkkänen 2008, 14.) Tällaisia dynaamisia riskitekijöitä ovat muun muassa väkivaltaisuutta suosivat asenteet, päihteiden käyttö, heikosti kehittynyt tunne-elämä, puutteelliset kognitiiviset taidot sekä ajatusvääristymät (Konttila & Tyni 2011, 5).

Hypén (2004) on tutkinut suomalaisten vankien rikosten uusimista. Tutkimuksen mukaan viiden vuoden seurannan aikana vankilasta vapautuneista 60% palasi takaisin vankilaan. Vangeista joiden päärikoksena oli ollut muu väkivaltarikos kuin henkirikos, 44 prosenttia teki uuden rikoksen kolmen vuoden seuranta-ajan aikana. Päärikoksen ollessa henkirikos, uuden tuomion sai noin joka viides. (Hypén 2004, 33; 43-44.) Stoat ja Häkkänen (2008) ovat puolestaan tehneet tutkimuksen väkivaltarikollisten persoonallisuuspiirteiden yhteydestä rikosten uusimiseen. Tutkimukseen osallistuneista henkilöistä 61% syyllistyi uuteen rikokseen seuranta-aikana. Tutkimuksessa ilmenee, että rikoksenuusijoilla oli enemmän vaikeuksia kontrolloida impulsiivisuuttaan ja suuttumustaan kuin ei-uusijoilla. Heillä oli myös heikommat vuorovaikutustaidot ja he olivat piittaamattomampia suhteessa muihin ihmisiin kuin ei-uusijat. (Stoat & Häkkänen 2008, 43-48.)

Konttila ja Tyni (2011) ovat tutkineet väkivaltarikollisille suunnatun kuntoutusohjelman suorittaneiden vankien uusintarikollisuutta. Tutkimuksessa selvitettiin ohjelman suorittaneiden rikosten uusimista sekä ohjelman välittömiä vaikutuksia osallistujien ajattelutaitoihin ja tunne-elämäään. Tutkimuksen mukaan ohjelma vaikutti positiivisesti muun muassa osallistujien käyttäytymisen hallintaan ja tunteiden säätelyyn. Suurimmalla osalla osallistujista myös aggressiivinen käyttäytyminen väheni. Tutkimuksessa osoitettiin myös, että kahden seurantavuoden aikana ohjelman läpikäyneet vangit, jotka vapautuivat toista, kolmatta tai neljättä kertaa vankilasta, uusivat selvästi vähemmän kuin vangit, jotka eivät olleet suorittaneet ohjelmaa. Toisaalta todettiin, että ensikertalaisilla ohjelma ennemminkin lisäsi uusimista. Tulosten mukaan ohjelma kohdentuukin siis tekijöihin, jotka vaikuttavat väkivaltarikosten uusimiseen. (Konttila & Tyni 2011, 2; 14-23.)

Olennaista väkivaltarikollisten kuntoutusohjelmissa on vaikuttaa väkivaltaiseen käyttäytymiseen linkittyvien ajatusmallien tunnistamiseen ja niiden muuttamiseen. Pohdittaessa väkivaltarikollisuuden vaikuttavien ohjelmien toimivuutta, tulee muistaa, että vaikutus voi näkyä myös rikosten tekemisen hidastumisena tai rikostyyppien lievenemisenä. Varsinaisten väkivaltarikoksiin liittyvien riskitekijöiden lisäksi uusimiseen ovat yhteydessä monet muut vangeille tyypilliset ongelmat, kuten asunnottomuus tai päihdeongelmat. Uusintarikollisuus on yhteiskunnalle erittäin kallista, ja pienikin väheneminen on kustannustehokasta. (Konttila & Tyni 2011, 6; 24.) Kuten edellä todettiin, väkivaltarikolliset ovat ryhmä, jolla on korkea uusimisriski. Uusimisrikollisuuden vähenemisen kannalta on olennaista panostaa ohjelmatyöhön, joka tähtää juuri tämän ryhmän kuntouttamiseen.

3.5 Ohjelmatyö rikosseuraamusalalla

Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on edistää tuomittujen mahdollisuuksia kiinnittyä takaisin yhteiskuntaan parantamalla heidän edellytyksiään irtautua rikollisesta elämäntavasta. Rikollisten puutteellisiin kykyihin sosiaalisten suhteiden ja elämänhallinnan osa-alueilla on 1990-luvulta lähtien pyritty vaikuttamaan ohjelmatoiminnan keinoin (Rikosseuraamuslaitos 2013A). Suomi on seurannut kansainvälistä kehitystä ja rikosseuraamusalalla käytetäänkin ohjelmia, jotka on akkreditoitu eli tieteellisen tutkimuksen perusteella todettu vaikuttavan uusintarikollisuuden vähentävästi (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2013, 1-3). Ohjelmatoiminnan vaikutusta on tutkittu myös vankeuden laadun näkökulmasta, ja tutkimusten mukaan ohjelmiin osallistuminen on vaikuttanut positiivisesti osallistujien ajatteluun ja käytökseen (mm. Lindeborg & Blomster & Tyni & Muiluvaori 2012). Erityisesti väkivaltarikollisten on todettu hyötävän ohjelmatoiminnasta (ks. mm. Tyni 2015). Ohjelmatoiminta on nykyään hyvin monipuolista ja sen käyttömahdollisuudet kehittyvät jatkuvasti. Ohjelmien yleisperiaatteena kuitenkin on, että rikosentekijän uusimisriski, tarve ja vastaavuus (RNR-periaate) on huomioitava kokonaisuudessa suhteessa tilanteeseen. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2013, 1-3.)

Vaikuttavassa ohjelmatoiminnassa tulee määritellä rikosentekijän uusimisriski ja sovittaa toiminnan intensiteetti tämän mukaisesti (Bonta 2003, 54). Uusimisriski on sitä korkeampi, mitä enemmän tuomitulla on rikollista käyttäytymistä ylläpitäviä tekijöitä. Ohjelmat tuleekin kohdistaa ensisijaisesti sellaisiin tuomittuihin, joilla on korkea tai keskikorkea uusimisriski. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2013, 2.) Tarveperiaatteen mukaan on tärkeää tunnistaa tekijän kriminogeeniset tekijät, kuten päihdeongelma, ja pyrkiä ohjelmatoiminnan avulla vaikuttamaan niihin (Bonta 2003, 54). Tarpeella tarkoitetaan myös sellaisia puutteita rikosentekijän elämänhallinnassa, ajatuksissa ja käyttäytymisessä, jotka ovat johtaneet rikolliseen toimintaan. Lähtökohdiana on se, että tekijän tulee tulla tietoiseksi näistä haitallisista toimintamalleista. Vastaavuus-

denperiaatteella tarkoitetaan sitä, että ohjelmatoiminnan tulee vastata osallistujien kognitiivisia taitoja, oppimiskykyjä ja persoonallisuuden piirteitä. Erityisen tärkeää on arvioida osallistujien motivaatiota ja valmiutta muutostyöskentelyyn. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2013, 2-3.)

Monissa tutkimuksissa ja meta-analyyseissa (tutkimus tutkimuksista) todetaan kognitiivis-behavioralististen eli ajatuksiin ja käytökseen vaikuttavien ohjelmien vaikuttavan uusintarikollisuuden vähentävästi. Niiden vaikutus perustuu yhdenmukaisiin teoreettisiin menetelmiin, joissa käydään rikostapahtumaa läpi niin ajatusten, tunteiden kuin käyttäytymisenkin osa-alueiden kautta. (McGuire 2003, 93-95.) Myös useimmat Suomessa akkreditoituneet ohjelmat perustuvat kognitiivis-behavioraalisiin teorioihin (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2013, 35), samoin kuin Vakavien rikosten sovittelun kokeilun valmennusryhmätoimintakin.

3.6 Ryhmätyöskentely rikosentekijöiden kanssa

Ryhmätyöskentelyllä on pitkät perinteet rikosseuraamusalalla. Sosiaalitieteissä on saatu paljon tutkimustulosta siitä, että pienet ryhmät antavat mahdollisuuden itsensä ja muiden haastamiselle, tuelle, oppimiselle sekä jakamiselle ja yhteistoiminnalle. Olennaista ryhmätyöskentelyssä on sen interaktiivinen, vuorovaikutteinen prosessi. Ryhmätyöskentely ja ryhmän muut jäsenet voivat vaikuttaa asenteisiin, havaintoihin, käytökseen sekä tuen saamisen ja yhteenkuuluvuuden tunteeseen. (Brown & Caddick 1993, 2-4.) Seuraavaksi esittelemme muutamia Suomessa käytössä olevia ryhmämuotoisia kuntoutusohjelmia.

Omaehtoisen muutoksen ohjelma (OMA) (eng. Cognitive self change programme) on amerikkalaisen Jack Bushin kehittämä korkean uusimisriskin väkivaltarikollisille suunnattu ryhmämuotoinen ohjelma. Ohjelma perustuu kognitiivis-behavioraalisiin periaatteisiin ja sen tavoitteena on vaikuttaa rikosentekijän kyvyttömyyteen tunnistaa omaa väkivaltaista käyttäytymistä ja sitä ohjaavia ajatusmalleja. (Brady & Crighton 2003, 77.) Ohjelma on Suomen lisäksi käytössä muun muassa USA:ssa ja Englannissa (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2013, 9).

Cognitive Skills -ohjelma (CS) vastaa Englannin vankiloissa pyörivää Reasoning & Rehabilitation ohjelmaa (R&R). CS on ryhmämuotoinen yleisohjelma, jonka kohderyhmänä ovat rikosentekijät, joilla on puutteita ajattelu- ja ongelmanratkaisutaidoissa. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2013, 10.) Ohjelman aikana harjoitellaan muun muassa itsekontrollia, vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitoja, kriittistä ajattelua sekä asioiden ja ongelmien tarkastelua eri näkökulmista (Thomas & Jackson 2003, 85-86).

Suuttumuksen hallinta -ohjelma (SUHA) (eng. Anger management training) on ryhmämuotoisena toteutuksena akkreditoitu Suomessa 2007. Ohjelma on suunnattu henkilöille, joilla on vaikeuk-

sia hallita suuttumuksen- ja vihantunteitaan, ja joilla hallinnan menettäminen johtaa aggressiiviseen käyttäytymiseen. Ohjelmassa keskitytään tunnistamaan suuttumuksen fyysisiä merkkejä sekä tilanteita, joissa maltin menettäminen on todennäköistä. Lisäksi opetellaan tunnistamaan suuttumusta lisääviä ajatusmalleja ja harjoitellaan tarkoituksenmukaista viestintää. Unbeatables (UB) taas on lähisuhdeväkivallan käytöstä luopumaan motivoiva ryhmäohjelma. Ohjelma on suunnattu miehille, jotka käyttävät väkivaltaa parisuhteessa. Tavoitteena on auttaa osallistujia tunnistamaan omia vääristyneitä ja jäykkiä uskomusjärjestelmiään, sekä muuttaa miesten ajatusmalleja naisten alistamisesta kunnioittamiseen. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2013, 11-13.)

Edellä mainittujen lisäksi muita ryhmämuotoisia kognitiivis-behavioraalisiin teorioihin perustuvia akkreditoituja ohjelmia Suomen vankiloissa ovat muun muassa seksuaalirikollisille tarkoitettu STOP sekä päihdeongelmaisten kuntouttamiseen kehitetty Kalterit taakse - ohjelma. Lisäksi Suomen akkreditoitujen ohjelmien piiriin lisättiin vuonna 2012 Vankiloiden yhteisökuntoutusohjelma. Tällainen on esimerkiksi Helsingin vankilan Sörkka-yhteisö. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2013, 8-9; 14-17.)

Vakavien rikosten sovittelu kokeilu -hankkeen valmennusryhmän, kuten myös monien muiden rikosseuraamusalan ryhmämuotoisten ohjelmien, toimintaan liittyy vahvasti vertaistuki. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2015) määrittelee vertaistuen omaehtoiseksi, yhteisölliseksi tukemiseksi sellaisten henkilöiden kesken, joilla on samanlainen ongelma, elämäntilanne tai kokemus. Vertaiset antavat tukea toisilleen jakamalla kokemuksia, tietoa ja tarinoita. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015.) Kokemusten jako lisää ymmärrystä omasta tilanteesta ja voi näin lievittää ahdistusta. Vertaisten selviytymistarinat tuovat toivoa vaikeina aikoina ja auttavat sietämään elämäntilanteesta tai ongelmasta mahdollisesti johtuvaa leimautumista tai syrjintää. (Mielenterveyden keskusliitto.) Vankiloissa keskusteluryhmiä ja vertaistukitoimintaa järjestävät muun muassa NA ja AA sekä vapautumisen tukemiseen keskittyvä Kris-Suomi ry (Rikosseuraamuslaitos 2013B).

Rikoksenteijöiden kanssa työskennellessä hyödynnetään paljon myös kokemusasiantuntijuutta. Kokemusasiantuntija on sellainen henkilö, jolla on henkilökohtaista kokemusta tietystä tilanteesta, kuten päihderiippuvuudesta. Toisin kuin vertaistyöntekijä, kokemusasiantuntija on käynyt kokemusasiantuntijakoulutuksen ja hänelle maksetaan työstä palkkaa. Tällainen asiantuntija osaa parhaiten kertoa omasta (toipumis)prosessistaan, ja niistä tekijöistä, jotka siihen ovat vaikuttaneet. (Kostiainen & Ahonen & Verho & Rissanen & Rotko 2014, 6.) Kokemusasiantuntijoiden sisällyttäminen asiakastyöhön luo asiakkaalle uskoa omiin mahdollisuuksiin, sillä kokemusasiantuntijoiden kertomukset ovat aitoja ja konkreettisia tarinoita siitä, miten vaikeuksista on selvitty (Lindström & Kumlander 2015, 33-34).

3.7 Uhrin asema ja tarpeet

Suomessa rikosten uhrien asema on todella vahva ja esimerkiksi vahingonkorvauksia maksetaan kansainvälisesti vertailtaessa paljon. Uhriin liitetään kuitenkin usein passiivisuuden ja heikkouden piirteitä, mikä saattaa vaikuttaa siihen, että uhri pelkää leimautuvansa, eikä siten uskalla puhua rikoksen mahdollisista traumaattisista seurauksista. (Honkatukia 2011, 161-162.) Puhutaankin Nils Christien (1986) luomasta ideaaliuhrin käsitteestä, jonka mukaan rikoksen uhri nähdään heikkona, viattomana, haavoittuvana ja kaikin puolin syyttömänä tapahtuneelle. Restoratiivinen oikeus pyrkii rikkomaan tätä rikosoikeuteen juurtunutta käsitystä. (Christie 1986)

Vakavien rikosten sovittelun kokeilu -hanke huomioi uhrin tarpeet kokonaisvaltaisesti. Hanke tarjoaa uhrille tai omaiselle mahdollisuuden keskustella tapahtuneesta ja käsitellä rikoksesta aiheutuneita seurauksia. Uhrilla on myös mahdollisuus purkaa ahdistusta ja pelkoa, sekä käsitellä vihaan ja kostonhaluun liittyviä tunteita. Lopulta uhrin on tietyin edellytyksin mahdollisuus kohdata tekijä ja saada vastauksia kysymyksiin. (Kriminaalihuollon tukisäätiö H.) Edellytyksenä on, että uhri on halukas ja kykenevä kohtaamiseen, eikä pelkää olla tekemisissä rikosentekijän kanssa. Tällainen restoratiivisen oikeuden ideaaliuhri on anteeksiantava ja hyväksyy sen, että restoratiivinen menettely voi olla myös rikosentekijälle hyödyksi. (Elonheimo 2012.) Ennen sovittelun toteutumista molemmat osapuolet käyvät kohtaamista ja siihen liittyviä tunteitaan ammattilaisen kanssa läpi (Kriminaalihuollon tukisäätiö H). Rikosentekijöille tarkoitussa valmennusryhmässä keskitytään juuri näiden asioiden käsittelyyn.

4 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa laadullista tietoa Kriminaalihuollon tukisäätiölle hankkeen onnistumisesta ja kehityskohteista kuvaamalla valmennusryhmään osallistuneiden vankien kokemuksia. Hankkeen tavoitteena on vakiinnuttaa sovitteluun valmentava ryhmä Suomen vankiloihin, joten lisäevidenssin tuottaminen sen toimivuudesta on tarkoituksenmukaista. Tavoitteen toteutuminen edellyttää pilottivaiheen arviointia ja tulosten keräämistä, sekä niiden hyödyntämistä toiminnan kehittämisessä. Palautteen keräämisen ja Crime-pics kyselyn lisäksi valmennusryhmän toimintaa ei hankkeen osalta tutkita, joten kaikki lisätieto ja -tutkimus on tarpeen. Opinnäytetyö vastasi juuri tähän tarpeeseen, sillä valmennusryhmän tutkiminen auttaa kehittämään hankkeen toimintaa.

Suomessa on sovittelulla pitkät perinteet, mutta uhrin ja rikosentekijän välistä kohtaamista ei ole aikaisemmin kokeiltu vakavissa rikoksissa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kerätä kokemuksia restoratiivisen oikeuden käytöstä vankilakontekstissa, jotta valmennusryhmätoiminta olisi mahdollista vakiinnuttaa rikosseuraamusalalle. Laajempaan tarkoituksena oli herättää keskustelua restoratiivisen oikeuden käytön mahdollisuuksista Suomessa.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää valmennusryhmään osallistuneiden kokemuksia ryhmän sisällöstä ja käytännön toteutuksesta, sekä eritellä niitä tekijöitä, jotka osallistujat kokivat toimiviksi. Lisäksi tavoitteena oli tuottaa tietoa valmennusryhmän mahdollisista vaikutuksista osallistujien ajatuksiin hankkeessa käytetyn arvioinnin (Crime-pics) tueksi. Tavoitteena oli myös selvittää osallistujien mahdollisia kehitysideoita valmennusryhmälle. Näiden tavoitteiden pohjalta muodostui kolme tutkimuskysymystä:

1. Miten osallistuneet vangit kokivat valmennusryhmän?
2. Miten osallistuneet vangit kokivat omien ajatustensa muuttuneen valmennusryhmän aikana?
3. Millaisia ideoita ryhmään osallistuneilla vangeilla on valmennusryhmän kehittämiseksi?

5 Opinnäytetyön toteutus

Toteutusosiossa kuvataan ensin opinnäytetyöprosessi, ja avataan sekä perustellaan valittu tutkimusmenetelmän käyttö. Tämän jälkeen selvitetään aineiston keruu ja analyysi - menetelmät. Osio on kirjoitettu siten, että lukijalle selviää mahdollisimman tarkasti, miten aineisto on kerätty ja analysoitu, ja miten myöhemmin esitettäviin tuloksiin on päädytty. Osion lopussa arvioidaan opinnäytetyön luotettavuutta ja eettisyyttä.

Opinnäytetyöprosessi alkoi syksyllä 2014, jolloin idea opinnäytetyön aiheesta syntyi. Aihe valikoitui täysin omasta mielenkiinnosta hanketta kohtaan. Kriminaalihuollon tukisäätiön kanta opinnäytetyön tarpeellisuudelle oli kannustava, joten aihe hyväksyttiin opinnäytetyökoordinaattorilla. Marraskuussa 2014 järjestettiin Kriminaalihuollon tukisäätiön hankkeeseen liittyvä seminaari, jolloin työelämän edustajien kanssa kirjoitettiin opinnäytetyön ohjaus -sopimukset. Tämän jälkeen laadittiin opinnäytetyösuunnitelma, jota varten hankkeeseen sekä sen taustalla olevaan teoriaan tutustuttiin huolellisesti. Myös aiheeseen liittyvää aiempaa tutkimusta niin Suomesta kuin ulkomailtakin kartoitettiin. Näiden pohjalta koottiin opinnäytetyön alustava teoreettinen viitekehys sekä keskeiset käsitteet.

Suunnitelmaan hahmoteltiin myös opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet sekä alustavat tutkimuskysymykset. Koska tavoitteena oli selvittää subjektiivisia kokemuksia, tutkimusmenetelmäksi valikoitui laadullinen tutkimus ja aineistonkeruumenetelmäksi puolistrukturoitu teema-haastattelu. Jotta opinnäytetyö olisi mahdollisimman luotettava, päätettiin haastatella noin kymmenen ryhmän läpikäynyttä vankia kahdesta eri valmennusryhmästä. Opinnäytetyösuunnitelma esiteltiin seminaarissa 5.12.2014. Suunnitelman hyväksymisen jälkeen haettiin tutkimuslupa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnolta (Liite1).

Kun tutkimuslupa oli saatu, laadittiin lopullinen haastattelurunko, joka syntyi pitkän pohdinnan jälkeen yhteistyössä ohjaavan opettajan ja työelämän ohjaajien kanssa (Liite2). Helmikuussa 2015 ensimmäiseen tutkimusvankilaan otettiin yhteyttä haastattelujen toteuttamiseksi. Aika-
taulujen sopimisen jälkeen laadittiin haastatteluun osallistuville suostumuslomakkeet, joissa kerrottiin haastatteluiden nauhoittamisesta ja anonymiteetin turvaamisesta (Liite3). Ensimmäisen valmennusryhmän haastattelut toteutettiin maaliskuussa 2015. Toisen vankilan valmennusryhmä päättyi kesäkuussa, ja haastattelut toteutettiin heinäkuussa 2015. Haastattelut litteroitiin välittömästi niiden jälkeen, ja aineisto analysoitiin sisällönanalyysin keinoin. Opinnäytetyön kirjoittamisprosessi ajoittui elo-lokakuulle 2015.

5.1 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön tutkimuskysymysten tarkoituksena oli selvittää subjektiivisia kokemuksia, joten työ päädyttiin toteuttamaan laadullisen tutkimuksen menetelmin. Laadullinen tutkimusote soveltuukin parhaiten silloin, kun halutaan selvittää tiettyihin tapahtumiin, kuten tässä työssä valmennusryhmään, osallistuneiden henkilökohtaisia ajatuksia ja kokemuksia (Metsämuuronen 2006, 208). Lähtökohtana on yksilöiden todellisten kokemusten kuvaaminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2005, 152).

Laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti tässä opinnäytetyössä keskittyminen oli melko pienessä määrässä tapauksia, joita analysoitiin mahdollisimman tarkasti (Eskola & Suoranta 2014, 18). Opinnäytetyön tutkimusjoukko valittiinkin tarkoituksenmukaisesti, eikä satunnaisotannan keinoin. Koska laadullisessa tutkimuksessa suositaan metodeja, joissa aineisto kerätään luonnollisissa tilanteissa ja tutkittavien näkökulmat pääsevät esille (Hirsjärvi yms. 2005, 155), valittiin tämän opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmäksi haastattelu.

5.2 Aineiston keruu ja kohderyhmä

Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmänä käytettiin haastattelua, sillä se on paras menetelmä, kun halutaan korostaa ihmisen subjektiivuutta, saada selventäviä tietoja tai syventää vastauksia. Haastattelu on usein myös toimiva tapa tutkia arkoja tai vaikeita aiheita, sekä selvittää ihmisten ajatuksia, tunteita, kokemuksia ja uskomuksia. (Hirsjärvi yms. 2005, 174; 194-195.) Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina, joissa kaikille haastateltaville esitettiin samat avoimet kysymykset, eikä vastausvaihtoehtoja annettu. Näin haastateltavat pääsivät kertomaan kokemuksistaan omin sanoin. Teemahaastattelu antoi tilaa vapaalle keskustelulle ja vastausten perustelulle, tuoden kuitenkin samalla selkeät raamit haastattelulle.

Ryhmän tarkoitukseen perehtymisen jälkeen tehtiin joitakin oletuksia sen sisällöstä sekä mahdollisista vaikutuksista osallistujiin, ja näiden perusteella laadittiin opinnäytetyön haastattelurunko (Liite2). (Hirsjärvi & Hurme 2011, 47.) Haastattelukysymykset jakautuivat tutkimuskysymysten mukaisesti kolmeen teemaan, jotka olivat kokemukset valmennusryhmästä ja sen sisällöstä, kokemukset ajatusten muutoksesta ja kehitysideat valmennusryhmälle. Näiden teemojen lisäksi selvitettiin haastateltavien taustatiedot sekä heidän halukkuutensa osallistua jälkisuoritteluun.

Teemahaastattelun ominaispiirteitä noudattaen haastattelujoukoksi valikoituivat luonnollisesti henkilöt, jotka olivat osallistuneet tutkittavaan tilanteeseen, eli valmennusryhmään. Yhteensä haastateltiin kymmenen valmennusryhmän läpikäynyttä vankia, joista viisi oli miehiä ja viisi naisia. Haastattelut toteutettiin kahdessa suljetussa vankilassa yksilohaastatteluina. Haastattelupaikkana toimivat vankiloiden tapaamistilat, joten häiriötekijöitä ei ollut. Kaikki haastattelut suoritettiin yhdessä, mutta haastattelijan roolia vuoroteltiin. Haastattelun aluksi haastateltavalle annettiin suostumuslomake, jossa kerrottiin, että haastattelu on täysin vapaaehtoinen ja tullaan myös nauhoittamaan. Lisäksi suostumuslomakkeessa kerrottiin, että haastattelu tullaan käsittelemään täysin anonymisti (Liite3). Haastattelujen toteuttaminen ja käytännön järjestelyt onnistuivat molemmissa vankiloissa moitteettomasti, ja yhteistyö henkilökunnan kanssa sujui hyvin.

5.3 Aineiston analyysi

Välittömästi haastattelujen jälkeen kaikki aineisto litteroitiin, eli kirjoitettiin sanasta sanaan puhtaaksi. Litterointi mahdollisimman pian haastattelujen jälkeen onkin tärkeää laadukkaan analysoinnin kannalta (Hirsjärvi & Hurme 2011, 138; 185). Aineisto päätettiin litteroida sanatarkasti, jättäen kuitenkin pois tunteen ilmaukset, tauot ja painotukset, sillä ainoastaan puheen asiasisältöä haluttiin analysoida. Puhetta ei kuitenkaan muutettu yleiskielelle, sillä haastateltavien kokemuksia haluttiin kuvata mahdollisimman autenttisesti. Tästä syystä myös kaikki täytesanat, toistot, keskenjäävät tavut ja yksittäiset äännähdykset litteroitiin. (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2015.)

Litterointi rajattiin siten, että täysin haastatteluun liittymätön puhe jätettiin kirjoittamatta. Tällainen rajaus jouduttiin tekemään ainoastaan yhden haastattelun kohdalla, jossa keskustelu karkasi täysin aiheen ulkopuolelle. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 96 sivua, kun fonttina oli Trebuchet MS, fontin kokona 10 ja rivivälinä 1,5.

Opinnäytetyön aineisto analysoitiin aineistolähtöistä eli induktiivista sisällönanalyysiä käyttäen, joka tarkoittaa aineiston sisällön kuvailua sanallisesti. Sisällönanalyysin tarkoituksena on tekstin yhtenäistäminen, tiivistäminen sekä yhtäläisyyksien ja eroavaisuuksien löytäminen.

Analyysin avulla luodaan tekstiin selkeyttä, jotta tutkittavasta ilmiöstä, eli tässä opinnäytetyössä haastateltavien kokemuksista, voidaan tehdä luotettavia johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108-111.)

Sisällönanalyysi on kolmivaiheinen prosessi, johon kuuluu aineiston pelkistäminen, ryhmittely ja teoreettisten käsitteiden luominen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108-111). Ensin aineisto litte-roitiin ja aineistoon perehdyttiin huolellisesti haastattelukysymys kerrallaan. Seuraavaksi ai-neisto pelkistettiin, eli siitä karsittiin kaikki kysymyksiin liittymätön teksti pois. Tämän jälkeen samaan kysymykseen liittyvät vastaukset koodattiin, ja aineisto tulostettiin analysoinnin sel-keystämiseksi. Aineistosta muodostettiin kolme eri teemaa ja alkuperäiset ilmaisut taulukoitiin ja pelkistettiin siten, että asian ydin säilyy. Aineiston pelkistäminen helpotti ryhmittelyä sa-mankaltaisuuksiin ja eroavaisuuksiin. Ryhmittelyn perusteella muodostettiin alaluokat, jotka kuvaavat haastateltavien kokemuksiin liittyviä piirteitä. Alaluokista johdettiin tutkimuskysy-mysten kannalta merkittävät teoreettiset käsitteet, joista tässä työssä käytetään nimitystä ylä-luokka. Esimerkki analysointivaiheen taulukoinnista (Liite4) havainnollistaa, miten alkuperäi-sestä ilmauksesta on päädytty yläluokkaan, ja kuinka analyysi etenee loogisesti myös toiseen suuntaan.

Sisällönanalyysin tarkoituksena on siis tulkita empiiristä aineistoa kohti käsitteellistä kuvausta tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 112). Aineiston analyysi osoittautui opinnäyte-työn työllistävimmäksi osuudeksi, ja alun oikomisen jälkeen alkuperäiseen aineistoon jouduttiin palaamaan useaan otteeseen. Alaluokkien luominen kymmenestä täysin erilaisesta kokemuk-sesta oli haastavaa, ja vaati aineiston huolellista läpikäyntiä sekä sen tarkkaa tulkintaa.

5.4 Luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyön tulosten ja johtopäätösten tulee olla oikeita ja luotettavia. Opinnäytetyön luo-tettavuutta onkin tärkeää arvioida koko prosessin ajan. Laadullisen tutkimuksen kohdalla se on kuitenkin haastavaa, sillä yksiselitteisiä ohjeita ei ole. Luotettavuus on pitkälti opinnäytetyön tekijän arvioinnin ja perustelujen varassa. (Kananen 2014, 145-146.)

Opinnäytetyön luotettavuuden tarkastelu tulee ottaa huomioon jo suunnitteluvaiheessa. Koke-mattoman tutkijan on tärkeä perehtyä aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen laajasti mahdolli-simman varhaisessa vaiheessa. Aiheeseen tutustuminen auttaa kartoittamaan, miten tutkittava aihe kannattaa rajata. (Hirsjärvi ym. 26; 110-115.) Opinnäytetyön lähdeaineistoa valittaessa pyrittiin olemaan kriittisiä ja tarkkoja, jotta materiaali olisi mahdollisimman luotettavaa. Läh-deaineistona käytettiin ennen kaikkea alkuperäisiä lähteitä ja puolueettomasti toteutettuja tutkimuksia arvostetuilta kirjoittajilta. Työhön valittiin mahdollisimman tuoreita lähteitä, lu-kuun ottamatta alan merkittäviä perusteoksia.

Tarkalla suunnittelulla turvataan työn onnistuminen, sillä jälkepäin huonojen valintojen korjaaminen on myöhäistä ja työn luotettavuus jää heikoksi (Kananen 2014, 151). Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmänä oli teemahaastattelu ja aineiston luotettavuuden arviointi huomioitiin jo haastattelurungon suunnittelussa. Teemahaastattelun rakentamisessa on tärkeää pohdita ennalta, miten teemoja voidaan syventää, mutta täytyy myös huomioida yllättävien lisäksymysten mahdollisuus haastattelussa (Hirsjärvi & Hurme 2011, 184). Jotta samat kysymykset esitettäisiin kaikille haastateltaville, rakennettiin opinnäytetyön haastattelurunko mahdollisimman tarkasti.

Aineistonkeruu vaatii muiltakin osin luotettavuuden tarkastelua. Mahdollisimman luotettavan aineiston kerääminen vaatii, että ulkoiset puitteet ja tekniset välineet ovat toimivia (Hirsjärvi & Hurme 2011, 184-185). Nämä asiat huomioitiin myös opinnäytetyössä. Haastattelut järjestettiin vankiloiden rauhallisissa tapaamistiloissa, joten ylimääräisiä häiriötekijöitä ei ollut. Tallentimen toimivuus ja virran tila tarkastettiin ennen jokaista haastattelua, ja varmuuden vuoksi haastatteluista tehtiin myös kirjallisia muistiinpanoja. Aineiston luotettavuuden takaamiseksi haastattelut litteroitiin viipymättä niiden jälkeen. Tyylin yhdenmukaisuuden varmistamiseksi litteroinnit käytiin vielä yhdessä läpi.

Opinnäytetyön luotettavuuden edellytys on kattava dokumentaatio, joka mahdollistaa lukijalle tutkijan valintojen ja tulkintojen tarkistamisen. Koska tutkija päättää keneltä kysytään ja mitä, sekä sen, miten aineisto analysoidaan ja esitetään, on tärkeää osoittaa näille valinnoille myös syyt ja perustelut mahdollisimman tarkasti. (Kananen 2014, 151-153.) Perustelut ovat erityisen tärkeässä roolissa aineistoa analysoidessa ja tuloksia tulkittaessa. Lukijalle tulee kertoa aineiston luokittelun perusteet sekä se, miten päätelmät tuloksista on johdettu aineistosta. (Hirsjärvi ym. 217-218.) Opinnäytetyössä panostettiin huolelliseen ja selkeään eri vaiheiden dokumentointiin, jotta koko prosessi olisi lukijalle mahdollisimman läpinäkyvä. Lisäksi työhön liitettiin esimerkkejä aineiston luokittelusta sekä suoria haastatteluotteita, jotta tehdyt ratkaisut havainnollistuisivat lukijalle.

Tutkimuksen tulee pyrkiä siihen, että se kertoo tutkittavien käsityksiä ja ajatuksia mahdollisimman todenmukaisesti (Hirsjärvi & Hurme 2011, 189). Tähän luotettavuuden osa-alueeseen liittyy vahvasti työn reliabiiliuden eli tulosten pysyvyyden arvioiminen. Pysyvyys voidaan todeta, jos kaksi eri arvioijaa päätyy samankaltaisiin tuloksiin tai, jos samaa henkilöä tutkitaan uudestaan ja saadaan samat tulokset. (Hirsjärvi ym. 216.) Opinnäytetyössä onnistuttiin tämän osalta kiitettävästi. Reliabiliteetin merkitys huomiointiin tutkimuksen toteutuksessa muun muassa huolellisessa litteroinnissa. Lisäksi analyysivaiheessa kaikki käytettävissä oleva aineisto otettiin huomioon ja tulosten tulkinnasta päädyttiin yksimielisyyteen keskustelun keinoin. Todennäköisesti uusintatutkimus samoilla menetelmillä ja kysymyksillä vahvistaisi opinnäytetyön tuloksia ja johtopäätöksiä.

Luotettavuuden arviointiin liittyy myös validiuden käsite. Se kuvastaa sitä, miten hyvin valittu mittari tai tutkimusmenetelmä mittaa oikeita asioita eli sitä, mitä on tarkoitus tutkia. (Hirsjärvi ym. 216.) Vaikka työn rakennevalidius olisi kohdallaan, eli käsitteet kuvaisivat tutkittavaa ilmiötä ja menetelmät olisivat tarkoituksenmukaisia, eivät mittarit välttämättä anna vastauksia siihen, mitä tutkija kuvittelee tutkivansa (Hirsjärvi & Hurme 2011, 187). Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa perehdyttiin laadullista tutkimusta koskevaan kirjallisuuteen ja erilaisiin menetelmiin. Lopulta aineistonkeruumenetelmänä päädyttiin käyttämään teemahaastattelua, sillä sen puitteissa haastateltavien omat ajatukset ja kokemukset saavat äänen ja se mahdollistaa tarkentavien kysymysten esittämisen. Pääpiirteittäin teemahaastattelut antoivat vastaukset tutkimuskysymyksiin, ja aineistonkeruumenetelmän valinta oli työn validiuden kannalta onnistunut.

Laadulliseen tutkimukseen kuuluu myös eettisiä periaatteita, jotka koskevat koko tutkimusprosessia aina tiedonhankinnasta julkistamiseen. Koko tutkimuksen perustana tulisikin aina olla tietoiset ja eettisesti perustellut ratkaisut jokaisessa tutkimuksen vaiheessa. Eettisten näkökulmien riittävä ja oikeanlainen huomioiminen on tutkijalle vaativaa, mutta myös hyvän tutkimuksen edellytys. Aloittelevan tutkijan on oltava tarkkana, ja harjaannutettava itseään eettisten periaatteiden noudattamiselle ensimmäisestä tutkimuksesta alkaen. (Hirsjärvi yms. 2005, 25-28.)

Tutkimusaiheen valinta on jo sinällään eettinen ratkaisu, ja on tärkeää miettiä, miksi tutkimus tehdään. Eettisyyden näkökulmasta tulisi aihetta valitessa pohtia erityisesti sen merkityksellisyttä. (Hirsjärvi ym. 2005, 26.) Opinnäytetyö on erityisen merkityksellinen ensinnäkin Kriminaalihuollon tukisäätiölle, sillä kokemusten kerääminen valmennusryhmästä tuottaa arvokasta tietoa hankkeen onnistumisesta ja sen kehityskohteista. Lisäksi restoratiivisten arvojen esiin nostaminen ja niiden toimivuuden tarkastelu vankilakontekstissa tarjoaa Rikosseuraamuslaitokselle korvaamatonta tietoa, ja antaa näin ollen opinnäytetyölle myös yhteiskunnallisen ulottuvuuden. Tutkimuksen tarkoitus tulisikin määritellä aina siitä näkökulmasta, että tutkimuksen tekeminen parantaa tarkastelun kohteena olevaa tilannetta tai olosuhdetta (Hirsjärvi & Hurme 2011, 20).

Eettiset kysymykset ovat tutkimusaiheen valinnan lisäksi erityisen tärkeässä roolissa myös tiedonhankintavaiheessa. Varsinkin, kun opinnäytetyössä tutkittavana ilmiönä olivat ihmiset, tuli heidän kohtelunsa tiedonhankintavaiheessa huomioida eettisten periaatteiden mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2005, 26.) Koska aineistonkeruumenetelmänä oli teemahaastattelu, eettiset seikat korostuivat edelleen. Olennaista oli huomioida tutkittavien suojaa koskevat normit, jotka liittyvät perehtyneisyyteen sekä suostumukseen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131). Jo valmennusryhmän aikana ohjaajat tiedottivat osallistujia opinnäytetyöstä, ja kertoivat heille, mistä siinä

on kyse. Lisäksi haastattelun alussa haastateltavalle annettiin suostumuslomake, jonka yhteydessä kerrattiin opinnäytetyön tarkoitus. Haastateltavalle kerrottiin, että suostumus perustuu vapaaehtoisuuteen, eikä saatuja tietoja luovuteta kenenkään ulkopuolisen käsiin, eikä niitä käytetä mihinkään muuhun kuin tutkimuksen tarkoitukseen. Suostumuslomakkeessa mainittiin myös, että haastattelu tullaan nauhoittamaan. Tutkimuksen eettisten periaatteiden mukaisesti haastateltavan tulee olla tietoinen, mihin kaikkeen hän haastatteluun osallistuessaan suostuu, joten näiden asioiden huolelliseen läpikäyntiin kannattaakin panostaa (Hirsjärvi ym. 2005, 27).

Tutkittavan suojaan liittyvissä eettisissä ratkaisuisissa on huomioitava se, että jokaisen osallistujan yksityisyys ja nimettömyys on suojattu. Kun tuloksia julkistetaan, tutkijan on huolehdittava siitä, ettei osallistujien henkilöllisyys paljastu missään vaiheessa. (Eskola & Suoranta 2014, 55-57.) Opinnäytetyön arkaluontoisen aiheen vuoksi nimettömyyden suojaaminen oli erityisen tärkeää huomioida. Huomiota kiinnitettiin erityisesti sellaisiin yksilökohtaisiin seikkoihin, joista haastateltavia pystyisi tunnistamaan, vaikka heitä ei mainittukaan nimeltä. Tämä oli tärkeää varsinkin joissakin tulososion kohdissa, kuten esimerkiksi naisten ja miesten välisiä eroja vertailtaessa, sillä liian tarkka yksittäisten vastausten raportointi olisi paljastanut kenestä haastateltavasta on kyse. Myös sitaatit valittiin siten, ettei niiden sisällöstä pysty tunnistamaan sellaisia seikkoja, jotka horjuttaisivat nimettömyyttä.

Eettisyyden periaatteet kulkevat siis mukana jokaisessa laadullisen tutkimuksen vaiheessa. Opinnäytetyössä nämä periaatteet huomioitiin myös siten, että kaikki käytetyt menetelmät selitettiin lukijalle. Tekstin osalta pyrittiin siihen, että se on kaikin puolin selkeää ja huolellista, eikä missään kohtaa harhaanjohtavaa. Opinnäytetyössä hyödynnettiin runsaasti muuta tutkimusta aiheesta, jonka vuoksi erityistä huomiota kiinnitettiin täsmällisiin lähdemerkintöihin ja siihen, ettei toisten tekstiä plagioitu. Loppujen lopuksi opinnäytetyöprosessin eettisyys nivoutuu tutkijan rehellisyyteen ja vilpittömyyteen, ja laadulliselle tutkimukselle ominaisten periaatteiden noudattamisen vastuu on aina tutkijalla itsellään (Tuomi & Sarajärvi 2009, 133).

6 Opinnäytetyön tulokset

Tulokset on jaettu opinnäytetyön tutkimuskysymysten mukaisesti kolmeen osioon, jotka ovat kokemus valmennusryhmästä, kokemus ajatusten muutoksesta sekä kehitysideoita valmennusryhmälle. Ensimmäiseksi kuvataan haastateltavien kokemuksia valmennusryhmän sisällöstä sekä käytännön toteutuksesta. Toisessa osiossa eritellään kokemuksia valmennusryhmän aikana tapahtuneesta ajatusten muutoksesta liittyen rikokseen, uhriin tai uhrin omaiseen ja näiden kohtaamiseen. Kolmannessa osiossa esitellään haastatteluissa ilmi tulleet kehitysideoita valmennusryhmälle. Tulososiossa on mukana tasaisesti kaikista haastatteluista poimittuja sitaatteja, jotka on valittu siten, että ne kuvaavat mahdollisimman hyvin tarkasteltavaa ilmiötä.

Haastateltavia oli yhteensä kymmenen henkilöä kahdesta eri valmennusryhmästä. Toisessa ryhmässä oli miehiä ja toisessa naisia. Molemmista ryhmistä haastateltiin viisi henkilöä. Haastateltavista kolme oli alle 30-vuotiaita ja neljä haastateltavaa oli 30-50-vuotiaita. Yli 50-vuotiaita haastateltavista oli kolme. Nuorin haastateltava oli 23-vuotias ja vanhin 64-vuotias. Ensikertalaisia oli kuusi, ja rikoksenuusijoita neljä. Rikokset, joita haastateltavat käsittelivät valmennusryhmässä, olivat törkeä pahoinpitely, tapon yritys, tappo sekä murha.

Tuloksien kannalta merkittäväksi taustatekijäksi osoittautui haastateltavien sukupuoli, joten myös miesten ja naisten vastausten välisiä eroavaisuuksia eritellään tulososion lopussa. Vastauksia vertailtaessa ei puolestaan löydetty huomattavia eroavaisuuksia, kun tarkasteltiin haastateltavien ikää, kertalaisuutta ja rikostyyppiä.

6.1 Kokemukset valmennusryhmästä

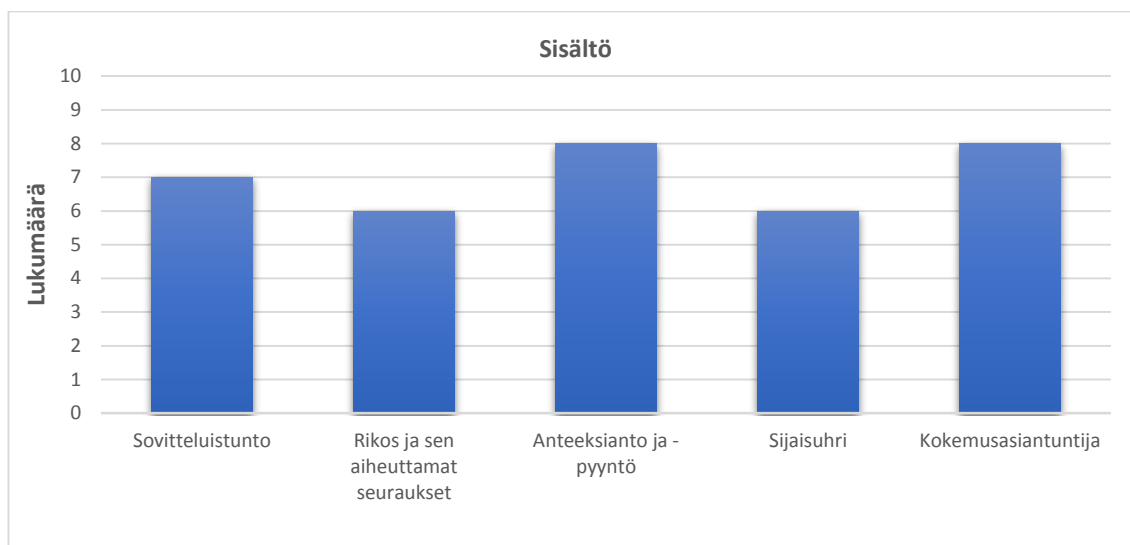
Kaikki haastateltavat pitivät valmennusryhmään osallistumista hyödyllisenä. Positiivisia asioita tuli esiin vastauksissa niin ryhmän sisältöön liittyvistä teemoista kuin käytännön toteutuksesta. Tulososiossa on lueteltu kaikki näihin liittyvät vastaukset. Lisäksi sekä teemoista että käytännön toteutuksesta on tehty kuviot, jotka havainnollistavat, kuinka moni haastateltava piti teemoja ja toteutuksen osia itselleen hyödyllisenä.

6.1.1 Kokemukset valmennusryhmän sisällöstä

Haastateltavien kokemukset valmennusryhmän sisällöstä liittyivät seuraaviin teemoihin:

- Sovitteluistunto
- Rikos ja sen aiheuttamat seuraukset
- Anteeksianto ja -pyyntö
- Sijaisuhri
- Kokemusasiantuntija

Kuvio havainnollistaa, kuinka moni haastateltava mainitsi teeman hyödyllisenä.

Kuvio 1: Sisällön kuvailu

Kuvion havainnollistamalla tavalla seitsemän haastateltavaa kertoi sovitteluistuntoteeman olleen hyödyllinen. Sekä rikos ja sen aiheuttamat seuraukset -teeman että sijaisuhriteeman mainitsi hyödylliseksi kuusi haastateltavaa. Kahdeksan haastateltavaa kertoi pitäneensä anteeksi-anto ja -pyyntöteemaa hyödyllisenä ja yhtä moni kokemusasiantuntijateemaa.

Kuvion mukaisesti sovitteluistuntoteemaa piti hyödyllisenä seitsemän kymmenestä. Teemaa käsiteltiin valmennusryhmässä muun muassa videon avulla. Kuusi haastateltavaa kertoi juuri videon olleen hyvä. Sen hyötyinä mainittiin, että siitä sai paremman käsityksen sovitteluistunnosta ja sen eduista molemmille osapuolille:

”(...) nii sitte kun ne uhrin oli käynyt siin sovitteluun ni huomasi että se helpotti niitten niiku elämää iha huomattavasti ja että ei ollu enää nii ahdistuneita ja sit tietenkä sillee niinku syytetylle ni tota näytti helpottavan sitä että sai selittää että minkä takia on tehnyt niin ja pyytää anteeks vaikka, vaikka sitä nyt ei ois välttämättä voinu antaa anteeks mutta kumminki et siit oli hyötyä molemmille osapuolille.”

Lisäksi sovitteluistuntoteemaa kuvailevissa vastauksissa neljä haastateltavaa kertoi kokevansa tärkeänä mahdollisuuden olla hyödyksi uhrille. Kaksi haastateltavaa mainitsi teeman käsittelyn hyvänä puolena sen, että se osoitti valmennusryhmän tarjoavan turvallisen keinon mahdolliseen yhteydenottoon sovitteluistuntoa varten. Yksi puolestaan toi teemasta esille puolueettoman tahon tärkeyden sovitteluprosessissa:

”Mut jos mä sanoisin nyt vaikka niin että se valmisteluprosessi, se on ainakin siinä mielessä hyvä että tota jälleen kerran palaan siihen että on se väli niinku et voi ottaa toisen tai niinku se on se puolueettoman tahon välityksellä yhteyttä ja tunnustella onko se sovitteluistunto uhrin tai uhrin omaisten kanssa edes mahdollinen.”

Rikos ja sen aiheuttamat seuraukset - teemaa piti hyödyllisenä kuusi kymmenestä. Neljä haastateltavaa mainitsi teeman auttaneen käsittelemään ja ymmärtämään omaa tekoa paremmin:

”Tai suomeks sanottuna ymmärtää, että missä nyt mennään. Ei tää niin helppoo tietyst ymmärtää tällain tilanne oo. Et ihminen on kuollu niinku sun takia.”

Viisi haastateltavaa kertoi, että teeman käsittely auttoi pohtimaan syvällisemmin teon seurauksia ja sitä, keneen teko on vaikuttanut ja miten laajasti. Teemaan liittyvissä vastauksissa ilmeni ymmärrys siitä, että uhrin lisäksi rikos on aiheuttanut seurauksia niin uhrin kuin tekijänkin lähipiirille:

”(...) siin niinku rupes ajattelee kuinka niinku laajalti se on niinku vaikuttanu, et ei pelkästään siihen et se uhri on menettäny henkensä vaan myös siihen uhrin lähipiiriin että. Sit me, sit tän aiheen lisänä puhuttiin myös siitä että mitä se on niiku periaattees meilleki, meiänki, niinku ite tekijänki, tekijöittenki omaisille aiheuttanu. Se on heillekin aiheuttanu huonoo.”

Anteeksianto ja -pyyntö -teemaa piti hyödyllisenä kahdeksan kymmenestä. Teemaa käsiteltiin valmennusryhmässä muun muassa kirjeen kirjoittamisen avulla, jonka kuusi haastateltavaa mainitsi olleen hyvä harjoitus. Kolme haastateltavaa kertoi kirjeen kirjoittamisen olleen vaikeaa, mutta heistä kaksi sanoi sen olleen kuitenkin hyödyllistä:

”Öö toi kirjeen kirjottaminen se oli itelle tosi haasteellinen juttu et niinku tosi tunteita herättävä ja niinku meni tosi tunteeseen ku kirjotti sitä mutta samalla se myöskin mun mielestä oli sellanen puhdistautumisrituaali että se oli mun mielest tosi hyvä et sen sai kirjetettuu.”

Kolme haastateltavaa mainitsi kirjoittamisen auttaneen valmistautumaan mahdolliseen kohtaamiseen, sillä se laittoi pohtimaan etukäteen, mitä haluaisi sanoa:

”Tavallaan niinku sai miettiä ja muotoilla, että mitä itseasiassa oli tärkeää sanoa.”

Lisäksi anteeksianto ja -pyyntö -teemaa kuvailevissa vastauksissa neljä haastateltavista kertoi pitävänsä omaa tekoaan anteeksiantamattomana. Nämä neljä kuuluivat niihin kahdeksaan, jotka pitivät teemaa hyödyllisenä. Yksi haastateltavista sanoi teeman käsittelyn auttaneen ymmärtämään, miten merkityksellinen anteeksipyyntö on tekijälle. Yhdessä vastauksessa ajatuksia anteeksipyynnöstä kuvattiin seuraavasti:

”Mun mielestäni ni ehkä ois parempi sanoo, et on pahoillaan tai näin pois päin. Ei, ei varmaa ite ainakaa antais anteeks kenellekää, jos joku hakkais hengiltä jonku meikäläisen lähiomaisen.”

Yhtenä teemana valmennusryhmässä oli sijaisuhrin tapaaminen. Tämän teeman koki hyödylliseksi kuusi kymmenestä. Kaksi haastateltavaa mainitsi, että muiden ihmisten kokemusten kuuleminen oli tärkeää. Yksi puolestaan kertoi, että nimenomaan sijaisuhrin tapaaminen auttoi ymmärtämään uhrille aiheutuneita kärsimyksiä. Kolme haastateltavaa ei osannut eritellä, mikä teemassa oli hyödyllistä:

”Se oli varmaa ihan yks tehokkaimpia juttuja, et se, tää nainen tuli sinne.”

Kolme kymmenestä haastateltavasta kertoi, ettei kokenut teemaa hyödyllisenä, sillä sijaisuhri tuputti heidän mielestään liiaksi uskonasiaa ja piiloutui uskoontulon taakse. Kaksi heistä kuitenkin mainitsi, että teema olisi voinut olla hyödyllinen toisen sijaisuhrin kanssa:

”Mä en oikee tykänny siitä kun mun mielestä se meni enemmän siihen uskonasian puhumisee. Eikä siihen asiaa mitä se niinku ois pitäny olla. Ois se voinu olla paljon hyödyllisempiki.”

Yhtenä teemana valmennusryhmässä oli kokemusasiantuntijan tapaaminen. Tämän tapaamisen koki hyödylliseksi kahdeksan kymmenestä. Kaksi haastateltavaa ei ollut päässyt osallistumaan valmennusryhmään silloin, kun tätä teemaa käsiteltiin. Yksi haastateltavista mainitsi nimenomaan kokemusasiantuntijan tapaamisen valmistaneen häntä mahdolliseen kohtaamiseen:

”No se vahvisti sitä omaa niinku halua sitte lähteä mukaan tähä prosessii.”

Muut teemaa hyödyllisenä pitäneet eivät eritelleet hyötyjä tarkemmin, mutta kuvasivat tapaamisen olleen rehellinen ja avartava:

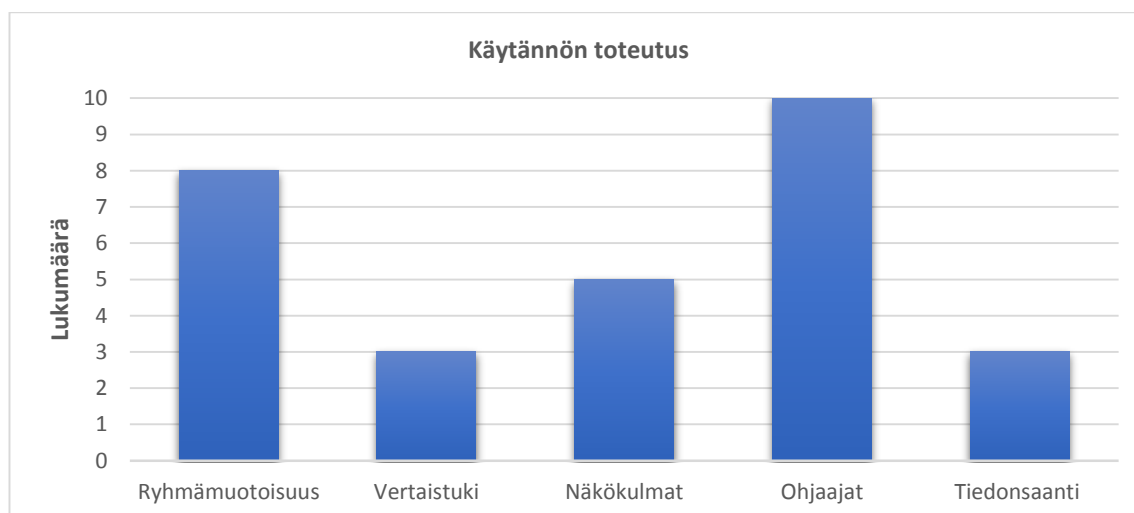
”(...) he oli kyllä hyvin asiallisia ja rauhallisia kavereita. Tai siis sillä tavalla. Minun mielestä kertoivat rehellisesti siitä kokemuksesta.”

6.1.2 Kokemukset valmennusryhmän käytännön toteutuksesta

Haastateltavien kokemukset valmennusryhmän käytännön toteutuksesta liittyivät seuraaviin seikkoihin:

- Ryhmämuotoisuus
- Vertaistuki
- Näkökulmat
- Ohjaajat
- Tiedonsaanti

Kuvio havainnollistaa, kuinka moni haastateltava mainitsi toteutuksen osion hyödyllisenä.

Kuvio 2: Käytännön toteutus

Kuvion mukaisesti valmennuksen ryhmämuotoisuutta piti hyödyllisenä kahdeksan kymmenestä. Kaksi haastateltavaa kertoi, ettei ryhmämuotoisuudella ollut ollut heille merkitystä. Kolme haastateltavaa sanoi, että ryhmästä saa vertaistukea. Ryhmämuotoisuuden ohella viisi haastateltavaa mainitsi, että valmennusryhmä mahdollistaa enemmän näkökulmia aiheiden käsitteilyyn:

”Minusta ryhmämuoto on hyvä. Siinä, siinä mielessä et siin tulee niinku, miten sen nyt sanois, useemmin, useamman saman kokeneen näkökulma siihen tapaukseen ja tuomioon ja siitä voi niinku, jotenki koen et siit voi saada eväitä sitten niinku sille, että miten itse sitä omaa tekoa lähtee prosessoimaan.”

Kaikki kymmenen haastateltavaa kuvasivat valmennusryhmän ohjaajia positiivisesti. Kuusi kymmenestä kertoi ohjaajien olleen mukavia ja kahdeksan mainitsi ammattimaisuuden. Ammattimaisuutta kuvailtaessa nousi vastauksissa esiin aikatauluissa pysyminen ja kärsivällisyys:

”Nää oli hyvin terapeuttisen oloisia, semmosia jakso kuunnella ja kärsivällisiä että. Heil oli selvästi kokemusta vastaavanlaisesta työskentelystä. Että tota oikein hyviä. Ihan ammattilaisia.”

Käytännön toteutukseen liittyvissä vastauksissa kolme haastateltavaa mainitsi valmennusryhmän hyötynä sen, että siitä sai paljon uutta tietoa:

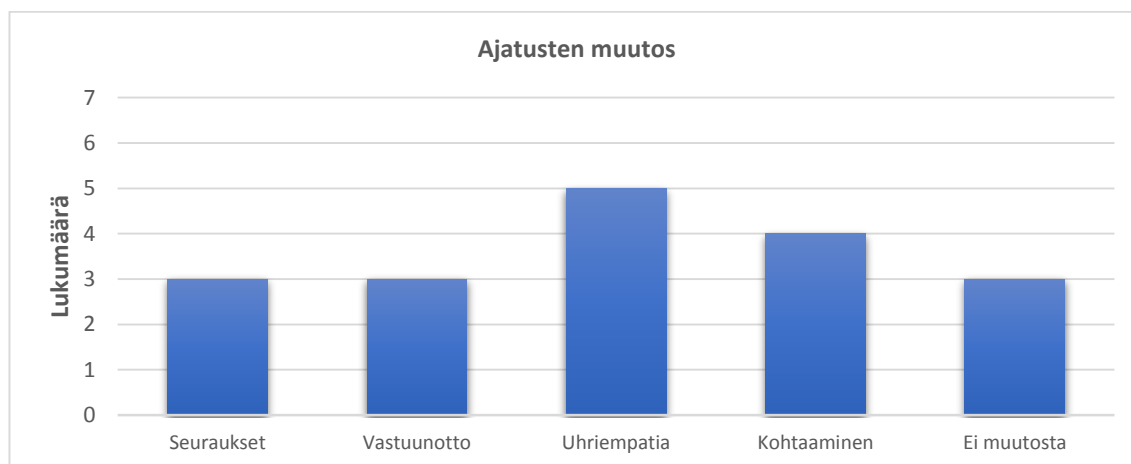
”No siel oli niin paljon kaikkee mitä ei ehkä ite tienny vielä ni. Sitte oppi uutta.”

6.2 Kokemukset ajatusten muutoksesta

Ajatusten muutosta selvitettiin liittyen rikokseen, uhriin / uhrin omaiseen sekä uhrin / uhrin omaisen kohtaamiseen. Seitsemän haastateltavaa kymmenestä koki ajatustensa kysytyistä asioista muuttuneen jollain tavalla valmennusryhmän aikana. Kolme kymmenestä koki, etteivät ajatukset olleet muuttuneet millään osa-alueella. Tuloksissa käsittelemme ainoastaan sitä, ovatko ajatukset muuttuneet nimenomaan valmennusryhmän aikana, ja jos ovat, niin miten. Haastateltavat kokivat ajatusten muuttuneen joissakin seuraavista:

- Seuraukset
- Vastuuotto
- Uhriempatia
- Kohtaaminen
- Ei muutosta

Kuvio havainnollistaa osa-alueittain kuinka moni haastateltava koki ajatustensa muuttuneen.

Kuvio 3: Ajatusten muutos

Kuusi kymmenestä koki ajatustensa rikoksesta muuttuneen valmennusryhmän aikana. Kolme mainitsi ajatusten rikoksesta muuttuneen siten, että ymmärtää nyt miten laajat oman teon seuraukset ovat. Kolme haastateltavista kertoi, että muutos koski vastuunottamista teosta, eli sitä, ettei enää syytä teosta muita:

”(...) saatana että mä olin vihanen että miks ne on tehny mulle semmoinen tilanne että joudun tehdä tätä ja niin pois, mutta mutta jossain vaiheessa kun yks päivä kun oivalsin että mitä hitto miks mä huudan niille kun itse pitäs tavallaan sanoo itselle että mitä varten... Sä joudut... Et sä et lähteny pois tilanteesta.”

Viisi kymmenestä koki ajatustensa uhrista tai uhrin omaisesta muuttuneen valmennusryhmän aikana. Kaikki viisi haastateltavaa kuvasivat omaa ajatusten muutostaan eri tavoin, mutta heidän kaikkien vastauksia yhdisti se, että muutos tapahtui empaattisempaan ja ymmärtäväisempään suuntaan. Kolme haastateltavaa kertoi ajatustensa muuttuneen kun he olivat asettuneet uhrin tai uhrin omaisten asemaan. Yksi heistä mainitsi huonon omantunnon lisääntyneen, ja toinen ymmärtävänsä nyt paremmin miksi uhrin omaiset ovat niin vihasia. Kolmas kertoi ajatustensa muuttuneen siten, että toimisi nyt toisin:

”Mm, ei nyt sillee hirveesti mutta että ois ehkä voinu toimii toisin jos tota ajattelen että ois käyny omalle kohalle nii että ois, ois ite se uhri.”

Yksi haastateltavista kertoi ajatustensa uhrista tai uhrin omaisesta muuttuneen siten, että hänellä heräsi valmennusryhmän aikana tarve pyytää anteeksi. Sama haastateltava sanoi myös olevansa ryhmän läpikäymisen jälkeen valmis pyytämään anteeksi. Yksi haastateltava kertoi ajatustensa muuttuneen siten, ettei hän koe olevansa enää niin katkeroitunut uhria kohtaan:

”Mm, on ne vähä että tietenki mä olin aluks tosi vihanen että niinku, no että se niinku, mä ajattelin että se aiheutti mulle tän että mä oon täällä vaikka mä itse olen sen aiheuttanu niinku koska mähän sen tein nii emmä nyt voi sitäkään enää syyttää ni on nyt vähän muuttunu.”

Haastateltavilta kysyttiin aikomusta osallistua jälkisoitteluun, ja sen jälkeen kokivatko he ajatustensa osallistumisesta muuttuneen valmennusryhmän aikana. Kahdeksan kymmenestä kertoi omalta osaltaan olevansa halukkaita kohtaamaan uhrin tai uhrin omaisen:

”Tietysti se olis varmaa jännittävä paikka mutta kyllä mä oon valmis niiku ottaa haasteet vastaa, kaikki mitää tulee. Jos vaan voin auttaa jotenki.”

Näistä kahdeksasta neljä haastateltavaa koki ajatustensa kohtaamisesta muuttuneen valmennusryhmän aikana. Kaikki neljä kuvasivat ajatustensa muuttuneen siten, että he olivat valmennusryhmän aikana ymmärtäneet kohtaamisen olevan mahdollinen, ja haluavansa sitä:

”Joo, kyllä. Et siis nyt on niiku eka kerta, ku mä en oo aatellu et emmä itse pysty koskaan välttämät ottaa yhteyttä, ei kannata ottaa ja ne ei varmaan halua ja sit tulee täystyrmäys jos yrität ottaa yhteyttä. Nyt on ensimmäist kertaa niiku oikee tapa, fiksu tapa.”

”Joo kyl mul oli ajatus et haluaisin, mut sit mä tottakai epäröin sitä niinku ja mietin monelta eri kantilta sitä että, et kannattaako ja mitä siitä hyötyis, mitä mä hyötyisin mitä uhri hyötyis, mutta ton sovitteluryhmän niinku aikana se sitte varmistu että kyllä mä haluan yrittää edes.”

Neljä puolestaan koki, etteivät ajatukset kohtaamisesta muuttuneet ryhmän aikana, sillä he ajattelivat osallistuvansa mahdolliseen jälkisoitteluun jo ennen ryhmän alkamista. Kaksi haastateltavista kertoi, että ei aio osallistua jälkisoitteluun, eikä kumpikaan heistä kokenut ajatustensa muuttuneen valmennusryhmän aikana. Toinen heistä kuitenkin mainitsi, ettei pidä sitä mahdollisena myöhemmin:

”Mutta niinku on mulla muitaki niinku syytteitä tai tuomioita ni kyllä mä voisin ajatella sitte että jonkun muun kanssa voisin mennä soitteluun mutta.”

6.3 Kehitysideat valmennusryhmälle

Kaikki haastateltavista antoivat positiivista palautetta valmennusryhmästä, eikä kehitysehdotuksia juurikaan keksitty. Muutamia yksittäisiä ajatuksia kuitenkin tuli esille. Kaksi haastateltavaa mainitsi kehitysideana sen, että ryhmässä vierailevan sijaisuhrin valintaan tulisi kiinnittää enemmän huomiota, jotta teemasta saisi enemmän irti. Yksi haastateltava toivoi, että valmennusryhmässä käsiteltäisiin laajemmin tekoa ja sen puolustelua. Yksi haastateltava puolestaan koki, että valmennusryhmän sisällöstä olisi tärkeää saada enemmän tietoa etukäteen. Yhtenä kehitysideana mainittiin että soitteluun liittyviä termejä ja teoriaa käsiteltäisiin vähemmän, sillä niiden läpikäyminen koettiin pitkästyttävänä:

”No ehkä ne oli aika tylsistyttäviä niinku et käydä niitä byrokraattisia termejä läpi mitä toi soittelu niinku pitää sisällään. Ja tuntu et emmä niinku tee sillä tiedolla yhtää mitää niinku jatkossakaan.”

6.4 Naisten ja miesten välisten vastausten erot

Valmennusryhmistä toisessa oli ainoastaan miehiä ja toisessa naisia. Sukupuolten välisiä eroja vertaillaessa ei tutkimuskysymystemme kannalta löytynyt kovin merkittäviä eroja. Joitakin seikkoja kuitenkin tuli ilmi, joissa miesten ja naisten kokemukset erosivat toisistaan. Tässä osiossa ei mainita tarkkoja lukumääriä, jotta haastateltavien anonymiteetti olisi taattu. Esille nostetut eroavaisuudet ovat kuitenkin prosentuaalisesti merkittäviä.

Miehet kokivat naisia useammin oman tekonsa anteeksiantamattomana. Lisäksi he toivat haastatteluissa useammin esille sen, että kokivat tärkeäksi olla uhrille hyödyksi. Miehet myös kertoivat naisia useammin olevansa halukkaita kohtaamaan uhrin tai uhrin omaisen, ja he sanoivat olleensa valmiita kohtaamiseen jo ennen valmennusryhmän alkua. Naisista puolestaan useammalla ajatukset kohtaamisesta muuttuivat ryhmän aikana. Lisäksi yhtenä erona oli se, että naisista useampi koki valmennuksen ryhmämuotoisuuden hyvänä asiana. Vertaillaessa ajatusten muuttumista ryhmän aikana, liittyi muutos useammin uhriempatian lisääntymiseen naisilla kuin miehillä.

Yksi ero naisten ja miesten kokemuksia vertaillaessa koski kertaa, jolloin valmennusryhmässä vieraili sijaisuhri. Miehet kokivat kerran hyödylliseksi naisia useammin, ja ainoastaan naiset kritisoivat sijaisuhrikertaa. Haastatteluissa kuitenkin ilmeni, että sijaisuhri oli ollut eri henkilö eri ryhmissä, sillä toiset puhuivat miehestä, ja toiset naisesta kuvaillessaan sijaisuhria. Erot johtuvatkin luultavasti eri sijaisuhrista, eivätkä sinänsä liity haastateltavien sukupuoleen.

7 Johtopäätökset

Johtopäätökset opinnäytetyön keskeisistä tuloksista esitellään peilaten niitä aiemmin esitettyyn teoriaan. Johtopäätökset on jäsenelty tutkimuskysymysten mukaisesti. Haastateltavien kokemuksia valmennusryhmästä ja sen sisällöstä verrataan restoratiivisten ryhmien periaatteisiin ja tarkoitukseen. Johtopäätökset valmennuksen käytännön toteutuksesta taas yhdistetään teoriaan ryhmämuotoisesta työskentelystä rikoksenteekijöiden kanssa. Lisäksi tuloksia ajatusten muutoksesta tarkastellaan aikaisempien tutkimusten rinnalla. Lopuksi esitellään johtopäätökset koskien kehitysideoita ja valmennusryhmään osallistuneiden taustatekijöitä.

7.1 Kokemukset valmennusryhmästä

Tulosten mukaan kaikki haastateltavat pitivät valmennusryhmään osallistumista hyödyllisenä. Tulos on samansuuntainen Lindeborg ym. (2012) tulosten kanssa siinä, että ohjelmatoimintaan osallistumisella vankeusaikana on monia myönteisiä vaikutuksia muun muassa osallistujien aja-

tuksiin. Erityisesti väkivaltarikollisten on todettu hyötyvän ohjelmatoiminnasta (Tyni 2015), joten on perusteltua panostaa tälle ryhmälle kohdennettuun toimintaan. Voidaan siis ajatella, että vastaavanlaisen valmennuksen järjestäminen kannattaa tulevaisuudessa, sillä sen vaikutukset näyttävät lupaavilta.

Valmennusryhmän sisältöön liittyvien tulosten perusteella voidaan päätellä, että sisältö on toimiva. Sisältöä ja sen herättämiä ajatuksia kuvaillessaan haastateltavat toivat esiin seuraavia restoratiivisen ideologian mukaisia arvoja: kunnioitus, myötätunto, turvallisuus ja anteeksi-pyyntö (ks. esim. Pranis 2007). Haastateltavat kertoivat valmennusryhmän auttaneen käsittelemään tekoa ja sen seurauksia, ja useissa vastauksissa ilmeni lisääntynyt vastuunotto omasta rikoksesta. Restoratiivinen oikeus painottaakin aktiivista vastuunottoa ja vaatii tekijän omaa panostusta teon käsittelyyn (Walgrave 2007, 569). Haastateltavat pitivät tärkeänä myös mahdollisuutta olla uhrille hyödyksi. Rikoksen uhrin tarpeiden huomioiminen onkin yksi restoratiivisen oikeuden kulmakiviä (Liebmann 2007, 25-26). Voidaan päätellä, että ryhmän sisältö on noudattanut restoratiivisen oikeuden periaatteita ja osallistujat ovat selvästi myös sisäistäneet ne. Valmennusryhmä näyttäisi kohdentuvan siis juuri niihin seikkoihin, joihin restoratiiviseen oikeuteen pohjautuva toiminta perustuu.

Sisältöön liittyen erityisesti kokemusasiantuntijan tapaamisesta pidettiin ja kaikki haastateltavat kokivatkin sen hyödylliseksi. Kokemusasiantuntijan vierailu ryhmässä kannattaa siis sisällyttää valmennusryhmään jatkossakin. Sovitteluprosessin jo läpikäyneen henkilön kokemusten kuuleminen antaa osallistujille sellaista informaatiota, jota ei voi saada muualta, ja havainnollistaa siksi parhaiten koko prosessin kulkua. Kokemusasiantuntijuuden käyttö onkin viime vuosina laajentunut esimerkiksi päihde- ja mielenterveystyöhön (Kostiainen ym. 2014, 7), ja sen tarjoamat hyödyt ja mahdollisuudet on tunnustettu myös rikosseuraamusalalla (Lindström & Kumlander 2015). Toisaalta taas sijaisuhrin kokemusten kuuleminen jakoi haastateltavien mielipiteitä, joten henkilövalintaan tulisi jatkossa kiinnittää huomiota. Kaiken kaikkiaan tuloksista voidaan päätellä, että ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttö valmennusryhmässä on erittäin perusteltua.

Rikosseuraamusalalla ryhmätyöskentelyä käytetään monipuolisesti erilaisissa kuntouttavissa ohjelmissa ja se on monissa tutkimuksissa todettu toimivaksi työskentelytavaksi rikoksenteijöiden kanssa. Ryhmätyöskentelyn vuorovaikutteinen prosessi mahdollistaa itsensä haastamisen ja tuen saamisen. Ryhmässä muut jäsenet tuovat esille erilaisia näkökulmia ja ajatuksia, mikä voi vaikuttaa asenteisiin ja käytökseen enemmän kuin yksilötyöskentely. (Brown & Caddick 1993, 2-4.) Valmennusryhmän ryhmämuotoisuutta pidettiinkin hyvänä asiana ja kahdeksan kymmenestä haastateltavasta koki valmennuksen toteutuvan paremmin ryhmämuotoisena kuin yksilötyönä. Voidaan päätellä, että rikoksenteijöiden kohdalla sovitteluun valmistautuminen toteutuu parhaiten ryhmässä.

Ryhmämuotoisuuden etuna mainittiin muun muassa se, että ryhmässä saa muiden ihmisten näkökulmia aiheiden käsittelyyn. Haastateltavat kokivat saaneensa ryhmästä myös vertaistukea, joka on merkittävä apu tilanteissa, joissa yksilöt käsittelevät samaa ongelmaa tai kokemusta (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015). Koska ryhmässä vaihdetaan paljon ajatuksia ja jaetaan omia kokemuksia, muodostuu kokemus ryhmämuotoisuuden toimivuudesta varmasti pitkälti sen pohjalta, miten ryhmän keskinäinen vuorovaikutus toimii. Onkin olennaista kiinnittää huomiota valmennusryhmän osallistujien valintaan. Etenkin osallistujien motivaatioon ja kykyyn työskennellä ryhmässä tulee kiinnittää huomiota valintavaiheessa.

Tulosten mukaan ohjaajista pidettiin, sillä jokainen haastateltava kuvaili heitä positiivisesti. Tämän tyyliässä ryhmätoiminnassa ohjaajien ammattimaisuudella ja vuorovaikutustaidolla on varmasti suuri vaikutus osallistujien motivaatioon ja sitä kautta ryhmän onnistumiseen. Valmennusryhmässä käsiteltävät asiat ovat hyvin arkoja ja henkilökohtaisia, joten ohjaajilta vaaditaan erityistä herkkyyttä ja rohkeutta asioiden ja ihmisten kohtaamisessa. Tulosten mukaan ohjaajat olivat hoitaneet tehtävänsä hyvin, joten valinta on siis ollut onnistunut. Jatkossakin on tärkeää kiinnittää huomiota ohjaajien valintaan.

7.2 Kokemukset ajatusten muutoksesta

Tuloksissa käsiteltiin osallistujien kokemuksia ajatusten muutoksesta. Ajatusten katsottiin muuttuneen sellaisten haastateltavien kohdalla, jotka tunnistivat itse tapahtuneen muutoksen. Tulosten mukaan seitsemän kymmenestä koki omien ajatusten muuttuneen valmennusryhmän aikana jollain osa-alueella, joten ryhmällä voidaan todeta olevan vaikutusta osallistujien ajatuksiin. Se, että ajatusten muutos liittyi teon seurausten ymmärtämiseen, kasvaneeseen vastuunottoon ja uhriempatian lisääntymiseen, kuvastaa ryhmän onnistuneen, sillä muutos on tapahtunut restoratiivisen oikeuden tavoitteiden suuntaisesti.

Vastaavanlaista valmennusryhmätoimintaa on tutkittu laajasti aikaisemmin ja opinnäytetyön tulokset ovat samansuuntaisia näiden tutkimusten kanssa. Esimerkiksi Sycamore Treen, joka on varmasti maailmanlaajuisesti tunnetuin restoratiivisen oikeuden ohjelma, on tutkitusti osoitettu vaikuttavan rikoksenteekijöiden rikosmyönteisiin asenteisiin ja uhriempatian lisääntymiseen (Feasey & Williams 2009, 7-13). Myös Yhdysvalloissa ja Kanadassa on tutkittu vastaavanlaisia restoratiivisiin periaatteisiin pohjautuvia ryhmäohjelmia. Tutkimusten tulokset ovat osoittaneet, että rikoksenteekijät tunnistavat teon seurauksia ja uhrin kärsimyksiä paremmin ryhmän läpikäynnin jälkeen. (mm Gaboury ym. 2008; Kaurala 2012.) Myös opinnäytetyössä uhriempatian lisääntyminen oli kuultavissa lähes kaikissa haastatteluissa, ja puolet haastatelta-

vista tunnisti myös itse ajatustensa uhrista muuttuneen ryhmän aikana. Lisäksi ajatukset rikoksesta muuttuivat kuudella haastateltavista. Muutokset liittyivät nimenomaan teon seurausten ymmärtämiseen ja vastuunottamiseen.

Ajatusten muutos liittyi myös kohtaamiseen, ja nimenomaan siihen, että osallistujat olivat tajunneet sen olevan mahdollista. Voidaan ajatella, että restoratiivisten arvojen tuominen vankilaan luo oman tilanteen käsittelyyn sellaisia uusia ulottuvuuksia, joita ei aikaisemmin ole edes ajateltu. Tulosten mukaan kahdeksan kymmenestä haastateltavasta oli halukkaita kohtaamaan uhrin tai uhrin omaisen. Tästä voidaan päätellä, että rikostentekijöille tällaisen mahdollisuuden tarjoaminen myös tulevaisuudessa olisi tärkeää. Kaiken kaikkiaan, jos valmennusryhmän läpikäyminen lopulta johtaa kohtaamiseen, voi siitä olla monia hyötyjä niin uhrille, tekijälle kuin yhteiskunnallekin (ks. mm. Walgrave 2010).

Kolme haastateltavaa koki, etteivät ajatukset olleet muuttuneet millään osa-alueella. Näyttäisi siis siltä, että valmennusryhmällä ei ole vaikutusta kaikkien osallistujien ajatuksiin. Kuitenkin myös näiden kolmen haastattelussa muutosta ajatuksissa oli kuultavissa. Myös he olivat selvästi ryhmän ansiosta pohtineet seurauksia, vastuunottoa ja uhrin näkökulmaa. Kyse voikin mahdollisesti olla siitä, etteivät he vain itse tunnistaneet tai osanneet eritellä ajattelussaan tapahtunutta muutosta.

7.3 Kehitysideat

Ideota ryhmän kehittämiseksi esitettiin vain muutamia. Tämä kertookin siitä, että ryhmän sisältö ja rakenne oli hyvin suunniteltu ja toteutettu. Kuitenkin, kuten monesti uusien hankkeiden kohdalla, kohderyhmä voi olla aluksi haastava tavoittaa. Mahdolliset osallistujat saattavat epätietoisuudesta johtuen olla ennakkoluuloisia ja varuillaan, joten hyvään tiedottamiseen kannattaa panostaa. Yhtenä kehitysideana valmennusryhmälle olikin parempi tiedottaminen ryhmän tarkoituksesta ja sisällöstä etukäteen. Selkeä ja riittävä tiedottaminen onkin avainasemassa hankkeen toiminnan jatkuvuuden takaamiseksi.

7.4 Taustatiedot

Aiempien tutkimusten mukaan naisten on arvioitu ottavan miehiä paremmin vastuuta tekemisistään rikoksista ja olevan motivoituneempia irrottautumaan rikollisesta elämäntavasta (mm. Lattu 2008). Opinnäytetyössä ei kuitenkaan sukupuolten välillä todettu olevan merkittäviä eroja, vaan sekä naiset että miehet kokivat hyötyneensä valmennusryhmän läpikäynnistä samalla tavalla. Mielenkiintoisena seikkana oli kuitenkin se, että naiset kokivat valmennuksen ryhmämuotoisuuden hyvänä asiana miehiä useammin. Tulos on ristiriitainen esimerkiksi Granfeltin (2007) tutkimuksen kanssa, jossa moni ryhmämuotoiseen päihdeohjelmaan osallistunut

naisvanki olisi mieluummin valinnut yksilötyön ryhmämuotoisen kuntoutuksen sijaan (Granfelt 2007, 147). Tulos korostaa edelleen sitä johtopäätöstä, että tällainen valmennus toteutuu parhaiten ryhmämuotoisena.

Muita taustatekijöitä vertailtaessa ei löydetty huomattavia eroavaisuuksia. Ryhmän voidaankin ajatella sopivan kaiken ikäisille rikoksentekijöille, ja siihen voidaan jatkossakin valita sekä ensikertalaisia että rikoksenuusijoita. Tulosten perusteella voidaan päätellä, että osallistujat pysyivät käsittelemään henkilökohtaisesti omaa tekoaan valmennuksessa, vaikka ryhmän jäsenten käsittelemät rikokset olivat keskenään erityyppisiä. Johtopäätös on siis se, että ryhmän voidaan olettaa olevan hyödyllinen erilaisille vakavien rikosten tekijöille ikään, kertalaisuuteen tai sukupuoleen katsomatta.

8 Pohdinta

Tässä osiossa pohdimme opinnäytetyöprosessia, luotettavuutta, eettisyyttä ja kehitysehdotuksia sekä jatkotutkimusaiheita. Ensin pohdimme opinnäytetyöprosessin onnistumisia ja kompastuskiviä sekä parityöskentelyn etuja ja haasteita. Sen jälkeen arvioimme opinnäytetyömme luotettavuutta ja eettisyyttä koko prosessin ajalta. Pohdimme myös opinnäytetyön merkitystä ammatillisen kehittymisen kannalta. Pohdintaosuus päättyy laatimiimme kehitysehdotuksiin ja ideoihimme jatkotutkimuksia varten.

8.1 Ajatuksia opinnäytetyöprosessista

Opinnäytetyö oli kokonaisuudessaan opettavainen prosessi. Teimme suurimman osan opinnäytetyön vaiheista yhdessä, ja tämä työnjako oli alusta asti hyvin selkeä. Koko opinnäytetyö kirjoitettiin yhdessä, jotta se olisi mahdollisimman yhtenäinen ja tyyli pysyisi samana läpi työn. Koimme yhdessä kirjoittamisen työn kannalta tärkeänä, vaikka se ei välttämättä ollut ajallisesti kaikkein tehokkain keino. Yhteydenpito niin työelämän edustajien kuin tutkimusvankiloidenkin kanssa jakautui tasaisesti, ja olimme molemmat vuorotellen yhteydessä eri tahoihin. Keräsimme myös kaiken lähdemateriaalin yhdessä. Teoriaosuus kirjoitettiin osittain erikseen, mutta välttääksemme päällekkäisyyksiä ja tyyllisiä eroja, hioimme lopullisen tekstin yhdessä valmiiksi, jotta työ olisi mahdollisimman johdonmukainen.

Opinnäytetyöprosessin ajan yhteistyö niin ohjaavan opettajan kuin työelämän edustajienkin kanssa sujui mutkattomasti. Ohjaava opettaja oli kärsivällisesti tukenamme, ja antoi arvokkaita neuvoja työn jokaisessa vaiheessa. Yhteydenpito Kriminaalihuollon tukisäätiön kanssa oli varsinkin työn alkuvaiheessa tiivistä, sillä halusimme luoda heidän kannalta mahdollisimman hyödyllisen opinnäytetyön. Koimme tärkeänä ottaa suunnitteluvaiheessa heidän tarpeensa huomi-

oon, sillä opinnäytetyön perustana oli ajatus työelämän kehittämisestä. Tästä syystä myös haastattelurunko rakennettiin tiiviissä yhteistyössä työelämän edustajien kanssa. Opinnäytetyön toteutuksen kannalta oli tärkeää, että saimme vastauksia nopeasti kaikkiin meitä askarruttaneisiin asioihin. Se, että työelämän edustajat järjestivät aikaa myös meidän tapaamiselle, ja antoivat rakentavaa palautetta sekä ohjausta, oli opinnäytetyömme kannalta korvaamatonta. Meille jäikin kuva, että työelämän edustajat kokivat opinnäytetyömme merkittäväksi.

Opinnäytetyön tekeminen parityönä sujui mielestämme hyvin, ja olemme tähän päätökseen tyytyväisiä. Koska halusimme tehdä koko opinnäytetyön yhdessä, oli yhteisen ajan löytäminen välillä vaikeaa. Toisaalta parityö auttoi työn edistymistä, sillä kumpikaan ei halunnut viivästyttää toisen valmistumista. Keskustelimme heti opinnäytetyöprosessin alussa tavoitteistamme työn suhteen ja varmistimme, että olimme molemmat valmiita panostamaan työhön yhtä paljon. Parin läsnäolo auttoi myös jaksamaan silloin, kun työ tuntui turhauttavalta. Lisäksi jokaisen vaiheen yhdessä pohtiminen mahdollisti sellaisten ideoiden syntymisen, joita tuskin kumpikaan olisi yksilötyöllä saavuttanut. Työtä saatiin eteenpäin jatkuvalla kannustamisella puolin ja toisin, ja toivottuun lopputulokseen päästiin sulassa yhteisymmärryksessä.

8.2 Luotettavuuden ja eettisyyden pohdinta

Luotettavuuden ja eettisyyden näkökulmasta koimme tärkeänä pohtia rehellisesti opinnäytetyömme vahvuuksia ja heikkouksia. Työ oli meille molemmille ensimmäinen tutkimus, jossa luotettavuuden ja eettisyyden periaatteet tuli huomioida erityisen huolellisesti koko prosessin ajan. Nämä periaatteet kulkivatkin vahvasti työskentelymme taustalla alusta alkaen, ja koemme onnistuneemme noudattamaan niitä opinnäytetyössämme kiitettävästi. Olemme kuitenkin myös reflektoineet omaa toimintaamme kriittisesti, sekä pohtineet suurimpia haasteitamme luotettavuuteen ja eettisyyteen liittyen.

Opinnäytetyön suurimmat haasteet liittyivät haastatteluihin ja tulosten analysointiin. Haastattelujen käytännön järjestelyt sujuivat ongelmitta, mutta haastateltavat suhtautuivat haastatteluun eritavoin. Opinnäytetyön aiheen takia jouduimme esittämään joitakin arkaluontoisia kysymyksiä, ja haastatteluissa, joissa huomasimme kysymysten vaivaannuttavan haastateltavia, koimme vaikeana esittää kaikkia kysymyksiä luontevasti. Tämä johtui varmasti myös kokemattomuudestamme haastattelijoina; emme onnistuneet sietämään vaikeita haastattelutilanteita niin hyvin, että olisimme pystyneet itsepintaisesti viemään haastattelun läpi kysymys kysymykseltä tilanteen ahdistavuudesta huolimatta. Jälkikäteen ajatellen näemme näiden haastavien haastattelutilanteiden olleen antoisimpia oppimiskokemuksia opinnäytetyöprosessin aikana.

Aineiston analysointivaiheessa huomasimme, että osa kysymyksistä ei antanut meille niin tarkkoja tai laajoja vastauksia kuin olisimme toivoneet. Vaikka olimme mielestämme muotoilleet

haastattelurungon huolellisesti ja tarkkarajaisesti, vastaukset menivät toisinaan omasta teosta avautumiseen eikä niinkään valmennusryhmän vaikutusten pohtimiseen. Pienellä haastattelukysymysten hienosäädöllä olisimmekin voineet saada vastaajista enemmän irti. Opinnäytetyön tavoitteiden kannalta koemme kuitenkin saaneemme jokaiseen tutkimuskysymykseen kattavasti vastauksia.

Pohtiessamme näitä ongelmia jälkikäteen, tulimme siihen tulokseen, että pilottihaastattelun järjestäminen olisi varmasti ollut meille hyödyllinen, sillä se olisi paljastanut puutteet haastattelurungossa. Sen toteuttaminen olisi kuitenkin ollut erittäin aikaa vievää, eikä se yleensä olekaan tyypillistä ammattikorkeakoulun opinnäytetöissä. Lisäksi tutkimuskohteemme oli niin marginaalinen, että sopivan joukon löytäminen olisi ollut lähes mahdotonta. Laadullisessa tutkimuksessa olisi toki myös mahdollista tarkentaa vastauksia jälkikäteen esimerkiksi puhelimitse, mutta jo se, että haastateltavat henkilöt ovat vankilassa, tekisi yhteydenoton melko haastavaksi eikä resursseja uusintahaastattelun järjestämiselle olisi ollut opinnäytetyömme puitteissa.

Opinnäytetyömme eettisyyden kannalta koimme hyvänä asiana sen, ettei meillä ollut minkäänlaista kontaktia haastateltaviin ennen haastatteluja. Valmennusryhmän sisällön parempi tuntemus olisi toki saattanut hyödyttää meitä laatiessamme haastattelukysymyksiä, mutta täysin ulkopuolisina pystyimme tutkimaan aihetta objektiivisemmin. Koimme tämän olleen myös opinnäytetyön luotettavuuden kannalta tärkeämpää. Mitä todennäköisimmin haastateltavat antoivatkin palautetta valmennusryhmästä rehellisemmin meille ulkopuolisille tutkijoille, kuin mitä he olisivat antaneet ryhmän ohjaajille.

Aineiston analyysi oli opinnäytetyömme eniten aikaa vievä osio. Kymmenen haastateltavan ajatuksien järjestäminen ja luokittelu osoittautui yllättävän työlääksi prosessiksi. Kävimme aineistoa läpi uudestaan ja uudestaan löytääksemme kaikki tulosten kannalta merkittävät seikat. Lopputulos oli kaiken vaivan arvoinen, ja uskomme onnistuneemme varsin kiitettävästi aineiston analysoinnissa. Tuloksia ei ole keksitty tai kaunisteltu ja opinnäytetyömme kuvaakin tarkasti haastateltavien henkilökohtaisia kokemuksia. Vaikka tällaisista subjektiivisista ajatuksista ei voida luoda yleistyksiä, voidaan niiden pohjalta kehittää käytäntöjä ja toimintamalleja. Työmme tulokset antavatkin korvaamatonta tietoa ja selkeää näyttöä Kriminaalihuollon tukisäätiölle valmennusryhmän toimivuudesta.

8.3 Ammatillinen pohdinta

Opinnäytetyön tekeminen on ehdottomasti ollut ammattikorkeakouluopintojen vaativin, mutta antoisin projekti. Kvalitatiiviseen tutkimukseen perehtyminen käytännössä on ollut erittäin

opettavaista, ja antanut selkeän kuvan rikosseuraamusalalla tehtävään tutkimukseen. Tällaisen tutkimuksen käytänteisiin ja haasteisiin tutustuminen on ammatillisen kasvun kannalta tärkeää. Tutkimuksen teon eettisiin kysymyksiin perehtyminen on lisännyt ammatillisuuttamme, sillä tutkijana toimiminen on edellyttänyt tarkkaa laillisuuden noudattamista ja luottamuksellisuuden takaamista. Laadulliseen tutkimukseen liittyvien eettisten periaatteiden noudattamista ei voi korostaa liikaa ja myös rikosseuraamusalalla tietyt eettiset vaatimukset ja lainmukaisuus ovat kaiken toiminnan perustana. Koemme näihin periaatteisiin tutustumisen ja niiden tarkan noudattamisen lisänneen huolellisuuttamme tulevina ammattilaisina.

Haastattelut tarjosivat varmasti ammatillisesti suurimman oppimiskokemuksen opinnäytetyöprosessin aikana. Haastattelut antoivat meille lisää valmiuksia vaikeiden tilanteiden ja ihmisten kohtaamiseen sekä ikävien asioiden puheeksi ottamiseen. Arkaluontoisista asioista uteleminen herätti meissä tutkijoina monenlaisia tunteita, joiden tiedostaminen ja pohtiminen ovat varmasti lisänneet ammatillisuuttamme tulevina rikosseuraamusalan työntekijöinä, sillä näiden aiheiden parissa työskentely on tällä alalla keskeistä.

Rikosseuraamusalan asiakaskuntaan ja kriminaalipoliittisiin suuntauksiin tarkempi perehtyminen on kasvattanut merkittävästi ammattitaitoamme. Väkivaltarikollisuuden ominaispiirteisiin syventyminen on auttanut tunnistamaan tälle ryhmälle tyypillisiä haasteita ja ajatusmalleja. Rikosseuraamusalalla tehtävään ohjelmatyöhön tutustuminen taas on motivoinut meitä kehittämään itseämme tulevina alan ammattilaisina, sillä ohjelmatoiminta on yksi merkittävimmistä keinoista vaikuttaa rikoskierteiden katkeamiseen sekä elämänhallinnan ja tulevaisuuden parantamiseen.

Uuden ohjelmatoiminnan ja ajatusmaailman tuominen rikosseuraamusalalle on aina vaikeaa ja onkin ollut todella opettavaista olla mukana toiminnassa, joka vasta hakee paikkaansa. Meille on ollut avartavaa nähdä, mitä kaikkea ideologian läpimurto rikosseuraamusalalla vaatii. Aikaisempi tutkimustieto ja selkeä näyttö menetelmien toimivuudesta ei yksinään riitä, vaan vaaditaan kovaa työtä ja paljon uskoa omaan tekemiseen. Onkin ollut hienoa seurata, miten määrätietoinen ja ahkera työ tuottaa tulosta. Tämä varmasti innostaa myös meitä ottamaan rohkeasti osaa alan kehittämiseen tulevina ammattilaisina. Opinnäytetyön tekeminen onkin ollut hieno mahdollisuus olla mukana vaikuttamassa alan kehittämis- ja tutkimustyöhön.

Restoratiivisen oikeuden ideologiaan tutustuminen ja sen periaatteiden sisäistäminen on avannut silmiämme. On ollut mielenkiintoista huomata, miten yleisen käsityksen mukaan hyvin toimivat käytänteet ovat juurtuneet niin syvälle kriminaalipolitiikkaan, ettei muita vaihtoehtoja oteta tosissaan. Aiheeseen perehtyminen on näyttänyt meille, miten kankeasti tällaiset pitkään vallalla olleet järjestelmät muuttuvat. Myös erilaisten ideologioiden vertailu on ollut opetta-

vaista. Loppujen lopuksi restoratiivisen oikeuden arvot ovat hyvin lähellä Rikosseuraamuslaitoksen arvomaailmaa, joten koemme tärkeäksi niiden mukana kuljettamisen tulevilla työurillamme.

8.4 Kehitysideat ja jatkotutkimusehdotukset

Opinnäytetyössä esitettyjen kokemusten ja tutkimustulosten valossa näkisimme perusteltuna tällaisen valmennusryhmätoiminnan vakiinnuttamisen Suomessa. Koska positiivisia tuloksia on saatu ympäri maailmaa, voidaan ajatella, että jokin restoratiivisen oikeuden ideologiassa tuottaa tulosta. Suomi on aina ollut innokkaasti mukana kehittämässä kansainvälistä kriminaalipolitiikkaa, ja olisikin hienoa, jos restoratiivisen oikeuden periaatteet jalkautuisivat vahvemmin Suomeen. Tämä kuitenkin vaatii toiminnan kehittämistä ja lisää tutkimusta aiheesta.

Vakavien rikosten sovittelun kokeilu -hanke vaikuttaa uutuudestaan huolimatta onnistuneen tavoitteissaan hyvin. Projektin työntekijöiden mukaan osallistujien rekrytoiminen valmennusryhmätoimintaan oli kuitenkin haastavaa. Koska toimintamuoto on Suomessa vielä niin uusi ja tuntematon, olisi hankkeen markkinointiin erityisesti panostettava. Avainasemassa olisi varmasti vankiloiden henkilökunnan informointi, jotta potentiaaliset osallistujat olisi helpommin löydettävissä. Informoinnissa olisi painotettava sitä, ettei valmennusryhmään osallistuminen sido itse sovitteluun, sillä ryhmästä voi hyötyä paljon, vaikka ei haluaisikaan tavata uhria tai uhrin omaisia. Tulevaisuudessa voitaisiin ottaa mallia muista Euroopan maista, ja tuoda vankiloihin työntekijä, joka vastaa restoratiivisten toimintojen koordinoimisesta.

Valmennusryhmätoiminnan vakiinnuttamiseksi olisi tärkeää luoda paljon suhteita eri yhteistyökumppaneiden kanssa. Suomessa on useita rikoksen uhreille ja omaisille tarkoitettuja järjestöjä ja vertaistukiryhmiä, jotka kannattaisi ottaa vahvemmin mukaan hankkeen toimintaan. Vastavaanlaista toimintaa voisi varmasti toteuttaa hyvin myös yhdyskuntaseuraamusten yhteydessä.

Muun muassa Matti Laine on pohtinut artikkelissaan Positiivista kriminologiaa (2011) sitä, keskitytäänkö kriminologisessa keskustelussa nykyään liikaa ainoastaan rikollisuuden negatiivisiin tekijöihin, leimautumiseen ja syrjäytymiseen. Olemme artikkelin ajatusten kanssa yhtä mieltä siitä, että huomiota tulisi kohdistaa ennemminkin inhimillisiin arvoihin ja positiivisiin muutostekijöihin, kuten vastuunottoon ja henkiseen kasvuun ja kypsymiseen. Restoratiivinen oikeus keskittyy juuri tällaisten arvojen ympärille, ja parhaassa tapauksessa inhimilliset menetelmät voivat olla hyvin tehokas apu rikollisuudesta irrottautumiseen ja uusintarikollisuuden vähentämiseen. Restoratiivisten käytäntöjen tuominen ankeaan vankilakontekstiin voikin olla hyvin voimaannuttavaa ja antaa työkaluja yhteiskuntaan integroitumisen helpottamiseksi. Eräs haasteltavista kuvaili asiaa seuraavasti:

”Et siis motivaatio niinku selviytyy tästä vankilasta ja palata niinku suhtkoht normaalina takas on ihan erilainen. Jo pelkästää tän yhen kurssin takii, tän jälkisovittelun.”

Restoratiivisen oikeuden käytöstä on tutkitusti paljon erilaisia hyötyjä, mutta sen vaikutuksesta uusintarikollisuuteen tarvitaan vielä lisää tutkimusta. Erittäin mielenkiintoinen jatkotutkimus voisikin olla valmennusryhmään osallistuneiden pitkäaikainen seuranta. Erityisesti olisi kiinnostavaa selvittää, tapahtuuko näiden henkilöiden kohdalla rikosten uusimista ja jos tapahtuu, onko se lievempää kuin aikaisemmin. Lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia valmennusryhmän mahdollisia vaikutuksia osallistujien rikosmyönteisiin asenteisiin. Hankkeen kannalta olisi mielekästä myös selvittää sovittelun vaikutuksia rikoksen uhrin tai uhrinomaisen elämänlaatuun.

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyömme tarjoaa Kriminaalihuollon tukisäätiölle arvokasta tietoa valmennusryhmän toimivuudesta. Se on ensimmäinen valmennusryhmää tutkiva työ, joten sen informaatioarvo hankkeelle on suuri. Opinnäytetyön tulosten avulla nähdään, mihin asioihin vastaavanlaisessa ryhmässä kannattaa jatkossa panostaa, ja toisaalta miten valmennusta voidaan vielä kehittää. Vaikka aineistomme oli pieni, eikä työn tuloksista tule tehdä tilastollisia yleistyksiä, antaa pienen joukon henkilökohtaisten kokemusten kuvaaminen korvaamatonta tietoa tärkeästä aiheesta. Valmennusryhmän vaikuttavuuden varmistamiseksi olisi tärkeää tehdä lisätutkimusta suuremmasta määrästä ryhmän läpikäyneitä. Toivommeekin, että niin hankkeen, kuin opinnäytetyömme positiiviset tulokset saavat rikosseuraamusalalla huomiota, ja uudenlainen ideologia pysyvämpää jalansijaa suomalaisessa kriminaalipolitiikassa.

Lähteet

- Bonta, J. 2003. Rikoksenteikijöiden kuntouttaminen - tutkimuksesta käytäntöön. Teoksessa *What Works - Mikä toimii vankeinhoidossa ja kriminaalihuollossa*. Järvenpää, R., Kempas, M. (toim.) Vankeinhoidon koulutuskeskuksen oppikirja 1/2003. Vantaa: Dark Oy.
- Brady, K. & Crighton, D. 2003. *Violent Offender Groupwork*. Teoksessa *Psychology in Prisons*. Towl, G. (toim.) The British Psychological Society and Blackwell Publishing Ltd. UK.
- Braithwaite, J. & Strang, H. 2000. *Connecting Philosophy to Practice*. Teoksessa *Restorative Justice Philosophy to practice*. Braithwaite, J., Strang, H. (toim.) Dartmouth Publishing Company Limited. Aldershot. UK.
- Brown, A. & Caddick, B. 1993. *Groupwork with Offenders*. Whiting & Birch Ltd. Forest Hill. London.
- Christie, N. 1986. *The Ideal Victim*. Teoksessa *From Crime Policy to Victim Policy: Reorienting the Justice System*. Fattah, E. (toim.) Basingstoke: Macmillan.
- Elonheimo, H. 2004. Restoratiivinen oikeus ja suomalainen sovittelu. *Oikeus* 2004 (33);2. 179-199.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 10.painos. Tampere: Vastapaino.
- Feasey, S. & Williams, P. 2009. *An evaluation of the Sycamore Tree programme: based on an analysis of Crime Pics II data*. Hallam Centre for Community Justice. Sheffield. UK.
- Fellegi B. 2010. *The Restorative Approach in Practice: Models in Europe and in Hungary*. Teoksessa *European Best Practices of Restorative Justice in the Criminal Procedure*. Conference Publication.
- Flink, A. 2013. *Rakennamme sovintoa. Opas rikosten ja riitojen sovitteluun*. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.
- Gaboury, M. & Sedelmaier, C. & Monahan, L. & Monahan, J. 2008. *A Preliminary Evaluation of Behavioral Outcomes in a Correction-Based Victim Awareness Program for Offenders*. *Victims and Offenders*, 3:217-227.
- Granfelt, R. 2007. "Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa". Tutkimus naisvankien päihdekuntoutuksesta Vanajan vankilassa. *Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2007*. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, Oy Yliopistokustannus.
- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. *Tutki ja kirjoita*. 11.painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Honkatukia, P. 2011. *Uurit rikosprosessissa. Haavoittuvuuspalvelut ja kohtelu*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 252. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Hypen, K. 2004. *Vankilasta vuosina 1993-2004 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet*. *Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2004*. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.
- Iivari, J. 2007. *Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan opas*. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä - miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176. Suomen Yliopistopaino. Juvenes Print.
- Kaurala, M. 2012. Restoratiivisen oikeuden kehittäminen vakavissa rikoksissa - erityisesti vankilakontekstissa. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Raportteja 1/2012.
- Knuuti, U. & Vogt-Airaksinen, T. 2013. Ohjelmatyö rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitos. Keskushallintoyksikkö.
- Konttila, A. & Tyni, S. 2011. OMA-ohjelman suorittaneiden väkivaltarikollisten uusintarikollisuus sekä ohjelman välittömät vaikutukset. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 4/2011.
- Kostiainen, E. & Ahonen, S. & Verho, T. & Rissanen, P. & Rotko, T. 2014. Kokemukset käyttöön - kokemusasiantuntijatoiminnan kehittäminen. Työpaperi 36/2014. Terveyden ja hyvinvoinnintaitos. Tampere: Juvenes Print.
- Liebmann, M. 2007. Restorative Justice. How It Works. Jessica Kingsley Publishers. London. UK.
- Lindeborg, H. & Blomster, P. & Tyni, S. & Muiluvuori, M. 2012. Laatu-aikaa vankilassa? Tutkimus vankilaelämän laatuun vaikuttavista tekijöistä. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2012. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Lindström, J. & Kumlander, K. 2015. Kokemuksen politiikkaa. Teoksessa Kokemuksen politiikkaa. Ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden puheenvuoroja toipumisesta sekä päihde-työstä. Lindström, J. & Kumlander, K. (toim.) Laurean julkaisut 48. Helsinki: Grano Oy.
- McGuire, J. 2003. Rikosten uusintariskin vähentämisessä käytettävät menetelmät - kansainvälisiä näkymiä. Teoksessa What Works - Mikä toimii vankeinhoidossa ja kriminaalihuollossa. Järvenpää, R., Kempas, M. (toim.) Vankeinhoidon koulutuskeskuksen oppikirja 1/2003. Vantaa: Dark Oy.
- Metsämuuronen, J. 2006. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 2.laitos. 3.uudistettu painos. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. 2014. Rikollisuustilanne 2013. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 266. Helsinki: Tammerprint Oy.
- Pranis, K. 2007. Restorative Values. Teoksessa Handbook of Restorative Justice. Johnstone, G., Van Ness, D. (toim.) Willan Publishing. Devon. UK.
- Restorative Justice in Canada: What victims should know? 2011. Prepared by the Canadian Resource Centre for Victims of Crime.
- Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamusasiakkaat 1.5.2015. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 3/2015. Julkaistu 2.6.2015.
- Stoat, T. & Häkkänen, H. 2008. Väkivaltarikollisten persoonallisuuspiirteiden ja attribuutioiden yhteydet rikosten uusimiseen. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Thomas, M. & Jackson, S. 2003. Cognitive-Skills Groupwork. Teoksessa Psychology in Prisons. Towl, G. (toim.) The British Psychological Society and Blackwell Publishing Ltd. UK.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. 6., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tyni, S. 2015. Vankeinhoidon vaikuttavuus. Onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita? Akateeminen väitöskirja. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2015. Itä-Suomen yliopisto. Joensuu: Suomen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Van Droogenbroeck, B. 2010. Victim Offender Mediation in Severe Crimes in Belgium: "What victims need and offenders can offer" Teoksessa European Best Practices of Restorative Justice in the Criminal Procedure. Conference Publication.

Van Ness, D. 2007. Prisons and restorative justice. Teoksessa Handbook of Restorative Justice. Johnstone, G., Van Ness, D. (toim.) Willan Publishing. Devon. UK.

Walgrave, L. 2007. Integrating criminal justice and restorative justice. Teoksessa Handbook of Restorative Justice. Johnstone, G., Van Ness, D. (toim.) Willan Publishing. Devon. UK.

Walgrave, L. 2010. Restorative Justice Potentials and Key Questions. Teoksessa European Best Practices of Restorative Justice in the Criminal Procedure. Conference Publication.

Verkkójulkaisut

Centre For Justice & Reconciliation. 2015. What we do. Sycamore Tree Project. Viitattu 18.10.2015.

<http://restorativejustice.org/what-we-do/sycamore-tree-project/>

Elonheimo, H. 2012. Helsingin sovitteluseminaari keskittyi uhrin näkökulmaan. Haaste 3/2012. Viitattu 11.11.2015

<http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste32012/helsinginsovitteluseminaarikeskittyuhrinnakokulmaan.html>

Kaurala, M. 2012b. Restoratiivisia käytäntöjä myös Suomen vankiloihin? Haaste 3/2012. Viitattu 16.10.2015

<http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste32012/restoratiivisiakaytantomjyos-suomenvankiloihin.html>

Kinnunen, A. 2012. Restoratiivisen oikeuden kehitys Euroopassa. Haaste 3/2012. Viitattu 16.10.2015.

<http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste32012/restoratiivisenoikeydenkehityseuroopassa.html>

Kriminaalihuollon tukisäätiö. A. Hankkeet. Vakavien rikosten sovittelun kokeilu. Viitattu 16.10.2015.

http://www.krit.fi/fin/hankkeet/vakavien_rikosten_sovittelun_kokeilu/

Kriminaalihuollon tukisäätiö. B. Säätiö. Toiminta. Avustustoiminta. Viitattu 16.10.2015.

<http://www.krit.fi/fin/saatio/toiminta/avustustoiminta>

Kriminaalihuollon tukisäätiö. C. Säätiö. Toiminta. Vaikuttamistoiminta. Viitattu 16.10.2015.

<http://www.krit.fi/fin/saatio/toiminta/vaikuttamistoiminta/>

Kriminaalihuollon tukisäätiö. D. Säätiö. Säätiön arvot. Viitattu 16.10.2015

http://www.krit.fi/fin/saatio/saation_arvot

Kriminaalihuollon tukisäätiö. E. Palvelut. Viitattu 16.10.2015.

<http://www.krit.fi/fin/palvelut/>

Kriminaalihuollon tukisäätiö. F. Hankkeet. Viitattu 16.10.2015.

<http://www.krit.fi/fin/hankkeet/>

Kriminaalihuollon tukisäätiö. G. Hankkeet. Vakavien rikosten sovittelun kokeilu. Hanke toimii. Viitattu 16.10.2015.

http://www.krits.fi/fin/hankkeet/vakavien_rikosten_sovittelun_kokeilu/hanke_toimii/

Kriminaalihuollon tukisäätiö. H. Hankkeet. Vakavien rikosten sovittelun kokeilu. Uhreille ja omaisille. Viitattu 16.10.2015.

http://www.krits.fi/fin/hankkeet/vakavien_rikosten_sovittelun_kokeilu/uhreille_ja_omaisille

Laine, M. 2011. Positiivista kriminologiaa. Haaste. 3/2011. Viitattu 23.10.2015.

<http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste32011/positiivistakriminologiaa.html>

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta. Annettu Helsingissä 9 päivänä joulukuuta 2005. Oikeusministeriö. 1015/2005. Voimaantulo: 01.01.2006. Viitattu 16.10.2015.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20051015>

Lattu, E. 2008. Naisvankien asemaan parannusta. Haaste 3/2008. Viitattu 16.11.2015.

<http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste32008/naisvankienasemaanparannusta.html>

Mielenterveyden keskusliitto. Palvelut. Vertaistoiminta. Viitattu 17.10.2015.

<http://mtkl.fi/palvelut/vertaistoiminta/>

M&A Research. M&A crime-pics II. More about crime-pics II. Viitattu 16.10.2015.

<http://www.crime-pics.co.uk/moreinfo.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2013A. Täytäntöönpano. Toiminnot. Kuntouttava toiminta - Ohjelmatyö. Viitattu 23.10.2015.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-ohjelmatyo.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2013B. Täytäntöönpano. Toiminnot. Vangin tukeminen. Viitattu 17.10.2015.

<http://rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/vangintukeminen.html>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2015. Julkaisut. Sähköiset käsikirjat. Vammaispalvelujen käsikirja. Itsenäisen elämän tuki. Vertaistuki. Viitattu 17.10.2015.

<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/vertaistuki>

Texas Department of Criminal Justice. Victim Service Division. Victim Offender Mediation/Dialogue. Viitattu 16.10.2015.

https://www.tdcj.state.tx.us/divisions/vs/victim_vomd.html

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. 2015. Aineistonhallinnan käsikirja. Aineiston hallinnan suunnittelu. Kvalitatiivisen datatiedoston käsittely. Viitattu 2.10.2015

<http://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/kvalitatiivisen-datan-kasittely.html>

Vankeuslaki. Annettu Helsingissä 23 päivänä syyskuuta 2005. Oikeusministeriö. 767/2005. Voimaantulo: 01.10.2006. Viitattu 17.10.2015

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>

Victims' voices heard. 2015. Victim impact: Listen and Learn programme. Viitattu 16.10.2015.

<http://www.victimsvoicesheard.org/our-program/victim-impact-listen-and-learn.html>

Julkaisemattomat lähteet

Helimo, A. 2014a. Projektisuunnittelija. Sähköpostiviesti 20.11.2014. Hankkeen tavoitteet ja ryhmäistuntojen runko. Vastaanottaja Hyvärinen O. Tulostettu 16.10.2015.

Helimo, A. 2014b. Projektisuunnittelija. Sähköpostiviesti 26.11.2014. Hankkeen tavoitteet ja ryhmäistuntojen runko. Vastaanottaja Jaalivaara R. Tulostettu 16.10.2015.

Konttila, A. 2014a. Projektipäällikkö. Sähköpostiviesti 21.11.2014. Hankkeen tavoitteet ja ryhmäistuntojen runko. Vastaanottaja Hyvärinen O. Tulostettu 16.10.2015.

Konttila, A. 2014b. Projektipäällikkö. Sähköpostiviesti 12.11.2014. Opinnäytetyö. Vastaanottaja Jaalivaara R. Tulostettu 16.10.2015.

Konttila, A. 2015. Projektipäällikkö. Sähköpostiviesti 08.02.2015. Kommentteja. Vastaanottaja Hyvärinen O. Tulostettu 16.10.2015.

Kuviot

Kuvio 1: Sisällön kuvailu

Kuvio 2: Käytännön toteutus

Kuvio 3: Ajatusten muutos

Liitteet

Liite 1: Tutkimuslupa

RISE RIKOSSEURAAMUSLAITOS

Päätös

23.2.2015

4/332/2015

Oona Hyvärinen/
Reetta Jaalivaara
Laurea Ammattikorkeakoulu
Rikosseuraamusala
Ratatie 22
01300 Vantaa

Hakemuksenne 20.1.2015

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Laurea Ammattikorkeakoulun Rikosseuraamusalan opinnäytetyötä varten. Opinnäytteen ohjaavana opettajana toimii Janika Lindström. Työelämän yhdyshenkilöinä toimivat projektipäällikkö Arja Konttila sekä projektityöntekijä Anna Helimo Kriminaalihuollon tukisäätiöstä.

Tutkimuksen aihe

Vakavien rikosten sovittelun kokeilu – Vankien kokemuksia ryhmätoiminnan pilotoinnista

Tutkimuksen toteutus

Opinnäyte liittyy Kriminaalihuollon tukisäätiön Vakavien rikosten sovittelun kokeiluun liittyvän valmennusryhmätoiminnan tarkasteluun. Opinnäytteessä haastatellaan vuoden 2015 aikana noin kymmentä vankia [REDACTED] vankilassa sekä toisessa vankilassa, jossa pilotointi on mahdollista toteuttaa.

Lupahakemus

Haette lupaa haastattelujen suorittamiseen.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimuslupan vankien haastatteluihin hakemuksenne mukaisesti. Haastateltavien valinta tulee tehdä ao. vankilan johtajan tai apulaisjohtajan suostumuksella ja välityksellä.

Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää yksilöity kirjallinen suostumus haastatteluihin.

Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolis-

Osoite
Lintulahdenkuja 4
00530 HELSINKI

Puhelin
029 56 88500

Telekopio
029 56 88446

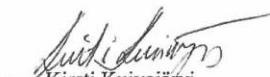
Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

2(2)

ten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilan muulle toiminnalle.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, [REDACTED] vankilaan sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vernissakatu 2A, 01301 VANTAA). Opinnäytteestä tulee myös lähettää sähköpostitse tiivistelmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön (peter.blomster@om.fi). Rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista opinnäytteen intranet- ja tiivistelmän internet-sivuillaan.

Tähän päätökseen voi hakea muutosta Helsingin hallinto-oikeudesta. Valitusosoitus liitteenä.

Kirsti Kuivajärvi
kehitysjohtaja

Peter Blomster
tutkija

Tiedoksi

[REDACTED] vankilan johtaja
rikosseuraamusalueen johtaja

Liite 2: Teemahaastattelu

Taustatiedot

1. Kuinka vanha olet?
2. Kuinka mones tuomiosi tämä on?
3. Minkä rikoksen/rikosten takia olet valmennusryhmässä?

Kokemuksesi ryhmästä

4. Kerro omin sanoin valmennusryhmästä.
5. Miten koit ryhmämuotoisen valmennuksen?
6. Oliko valmennusryhmä mielestäsi hyödyllinen? Miksi/miksi ei?
7. Miten koit ryhmän ohjaajat?

Kokemuksesi ryhmän sisällöstä

8. Mitä mieltä olet ryhmässä käsitellyistä aiheista?
9. Mitä mieltä olet kerrasta, jolloin ryhmässä oli sijaisuhri?
10. Mitä mieltä olet kerrasta, jolloin ryhmässä oli kokemusasiantuntijat?

Ajatusten ja asenteiden muutos

11. Mitä ajattelet rikoksestasi valmennusryhmään osallistumisen jälkeen? Onko ajattelusi muuttunut?
12. Miten ajatuksesi uhrista/uhrin omaisesta on muuttunut?
13. Miten ajatuksesi uhrin/uhrin omaisen kohtaamisesta on muuttunut?
14. Aiotko osallistua jälkisoitteluun? Onko kantasi muuttunut valmennusryhmän aikana?

Kehitysideat

15. Mitä muuttaisit valmennusryhmästä?

Liite 3: Suostumuslomake

Haastatteluun osallistuvalla

Hei!

Opiskelemme Laurea -ammattikorkeakoulussa rikosseuraamusalaa ja teemme opinnäytetyötä liittyen Vakavien rikosten jälkisoittelun kokeilu - hankkeeseen. Opinnäytetyömme tarkoituksena on kerätä kokemuksia ryhmään osallistuneilta henkilöiltä.

Haastattelu on yksilöllinen ja siihen kuluu aikaa noin puoli tuntia. Tulemme nauhoittamaan haastattelun, mutta nauhoite tulee vain omaan käyttöömme. Kaikki haastattelunauhoitteet tuhotaan opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Haastattelu on ehdottoman luottamuksellinen eikä henkilöllisyytenne tule ilmi valmiissa työssä.

Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista.

Ystävällisin terveisin,

Oona Hyvärinen ja Reetta Jaalivaara

Suostun siihen, että minua haastatellaan opinnäytetyötä varten. Suostun myös siihen, että haastattelu nauhoitetaan.

____.____.2015

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 4: Esimerkki aineiston luokittelusta

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka
H1: <i>Muuten ois ollu ok mut yks henkilö mua arvelutti ku mä kuulin et se tulee sinne mut kyl se silti meni hyvin.</i>	Ryhmämuotoinen valmennus sujui hyvin.	Ryhmämuotoisuus hyvä.	Henkilökohtainen kokemus valmennuksen ryhmämuotoisuudesta
H2: <i>Minusta ryhmämuoto on hyvä. Siinä, siinä mielessä et siin tulee niinku, miten sen nyt sanois, useemmin, useamman saman kokeneen näkökulma siihen tapaukseen ja tuomioon ja siitä voi niinku jotenki koen et siit voi saada eväitä sitten niinku sille että miten itse sitä omaa tekoaan lähtee prosessoimaan.</i>	Ryhmässä saa enemmän näkökulmia, mikä auttaa oman teon prosessointia.	Ryhmämuotoisuus hyvä. Näkökulmat.	Henkilökohtainen kokemus valmennuksen ryhmämuotoisuudesta
H3: <i>Mun mielestä ehkä toteutuu paremmin ryhmätyönä.(...) No ehkä just näkökantoja tuli eritaval siihen useampia ja sitte siinä sai myöskin sitä vertaistukea sitte.</i>	Ryhmässä saa enemmän näkökulmia ja vertaistukea.	Ryhmämuotoisuus hyvä. Näkökulmat. Vertaistuki.	Henkilökohtainen kokemus valmennuksen ryhmämuotoisuudesta
H4: <i>No mun mielestä se on parempi olla ryhmäs silleen ku mä ite en oo mitenkää hirveen kova puhumaan ja silleen ni ryhmäs silleen ni kuunnellaan muitten juttuja ja saa kertoo sitte omista silleen niinku että se ryhmä oli kyllä hyvä."</i>	Ryhmässä saa vertaistukea.	Ryhmämuotoisuus hyvä. Vertaistuki.	Henkilökohtainen kokemus valmennuksen ryhmämuotoisuudesta
H5: <i>No mun mielest se oli iha hyvä ku tota siin niinku sai vaihtaa ajatuksia niinku muidenki kanssa ja tuli ilmi niinku eri näkökulmii.</i>	Ryhmässä voi vaihtaa ajatuksia ja saa eri näkökulmia.	Ryhmämuotoisuus hyvä. Näkökulmat.	Henkilökohtainen kokemus valmennuksen ryhmämuotoisuudesta
H6: <i>Kyllä [oli hyvä], koska siellä tulee kaikkilaisia hölmöjä ja ja fiksuja ajatuksia ja sä voit sitte... Joo kyllä se vaikuttaa enemmän.</i>	Ryhmässä voi vaihtaa ajatuksia.	Ryhmämuotoisuus hyvä. Näkökulmat.	Henkilökohtainen kokemus valmennuksen ryhmämuotoisuudesta
H7: <i>(...)Kyllähän se ryhmä tieteenki jeesaa siinä, että se oli ihan ok että niitä... Siin tuli hyvin välil ku ite sano jonku näkökulman nii siin tuli hyviä ehkä niinku mitaki näkökulmii sit siihen asiaan, et siin tuli aika laajasti niinku ku se oli ryhmä että... Monenlaisii erilaisii näkökulmii ja mielipiteitä.</i>	Ryhmässä saa muiden näkökulmia ja mielipiteitä.	Ryhmämuotoisuus hyvä. Näkökulmat.	Henkilökohtainen kokemus valmennuksen ryhmämuotoisuudesta
H8: <i>No eipä mulle oo väliä vaikka se olis ollu yksilöki et.(...) Mutta ehkä siihe tulee enemmän porukkaa sitte jos siel on muitaki.</i>	Ryhmämuotoisuudella ei merkitystä.	Ei merkitystä.	Henkilökohtainen kokemus valmennuksen ryhmämuotoisuudesta
H9: <i>Mulle on ihan sama.</i>	Ryhmämuotoisuudella ei merkitystä.	Ei merkitystä.	Henkilökohtainen kokemus valmennuksen ryhmämuotoisuudesta
H10: <i>No totta kai se olis parempi [yksilötyö] mutta siinä se vertaistuki taas sitte että. (...)Sehän [vertaistuki] täällä on aika iso merkitys täällä monilla että. Niiku minulleki. Siis ryhmä on siinä mielessä paljon parempi.</i>	Yksilötyö olisi parempi, mutta ryhmässä saa vertaistukea.	Ryhmämuotoisuus hyvä. Vertaistuki.	Henkilökohtainen kokemus valmennuksen ryhmämuotoisuudesta